(आधार पाठ्यक्रम)

संशोधित

आधार पाठ्यक्रमः प्रथम प्रश्न पत्र – हिन्दी भाषा

(भाग–ए) परिचय

	कार्यक्रम : यूजी लेवल प्रमाण--पत्र	कक्षा : बी.ए. / बी.कॉम / बी.एससी. / बी.एच.एससी. / बी.सी.ए / बी.बी.ए (प्रथम वर्ष)	वर्ष 2021	सत्र 2021 2022
	विषय :–	आधार पाठ्यक्रम		
1	कोर्स कोडः	X1-FCEA1T		
2	कोर्स का शीर्षकः	भाषा और संस्कृति		
3	कोर्स का प्रकार	आधार पाठ्यक्रम		
4	कोर्स अपेक्षित	कक्षा 12वी उत्तीर्ण किसी भी विषय समूह से।		
5	कोर्स अधिगम उपलब्धि (लर्निंग आउटकम) (CLO)	1.उत्कृष्ट साहित्यिक पाठो के अध्ययन से रुचि का विकास करना। 2.सांस्कृतिक चेतना और राष्ट्रीय भावना का विकास करना। 3.भाषा–ज्ञान। 4.सामान्य शब्दावली और विशेष शब्दावली के अध्ययन द्वारा भाषा एवं संस्कृति बोध का विकास करना 5.विशिष्ट शब्दावली (बीज शब्द / की वर्ड) से परिचित करवाते हुए बोध के स्तर को विकसित करना। 6. प्रतियोगी परीक्षाओं हेतु तैयार करना।		
6	क्रेडिट मान	02 क्रेडिट		
7	कुल अंक	50 अंक		
8	उत्तीर्ण अंक	17 अंक		

	(भाग – बी) कोर्स सामग्री	
	व्याख्यान की कुल संख्या : वर्ष में अधिकतम 15 घंटे	
यूनिट	विषय	व्याख्यान की संख्या
इकाई– एक		
	1. मैथिलीशरण गुप्त: परिचय पाठ: मातृभूमि (कविता)	
	2. प्रेमचन्द: परिचय पाठ: शतरंज के खिलाडी (कहानी)	5 घण्टे
	3 व्यंग्य: शरद जोशी–जीप पर सवार इल्लियॉ	
इकाई– दो		
	1. वैचारिक–भारतीय भाषाओं में राम	
	2. आचार्य रामचन्द्र शुक्ल: परिचय पाठ: उत्साह (भावमूलक निबन्ध)	5 घण्टे
	3. रामधारी सिंह दिनकर: परिचय पाठ: भारत एक है (संस्कृति)	
	4.आदिशंकराचार्य–जीवन व दर्शन	
इकाई– तीन		
	1. पर्यायवाची शब्द; विलोम शब्द; अनेक शब्द के लिए एक शब्द (हिन्दी व्याकरण)	
	2. संधि और उसके प्रकार (हिन्दी व्याकरण)	5 घण्टे
	3. बीज शब्द– धर्म, अद्वैत, भाषा, अवधारणा, उदारीकरण।	
सार बिन्दु (की वर्ड)/ टैग		
सर्च करे:		
मैथिलीशरण गुप्त:	मैथिलीशरण गुप्त की कविता मातृभूमि	
प्रेमचंद	प्रेमचंद शतरंज के खिलाडी	
रामधारी सिंह दिनकर	भारत एक है रामधारी सिंह दिनकर	

आचार्य रामचन्द्र शुक्ल	उत्साह निबन्ध रामचन्द्र शुक्ल		
स्वामी विवेकानन्द धर्म क्या है अद्वैत	शिकागो व्याख्यान		
भाषा विकास भाषा परिभाषा			
अवधारणा का अर्थ एव परिभाषा			
उदारीकरण की विशेषता			
पर्यायवाची शब्द			
विलोम शब्द			
अनेक शब्द के लिए एक शब्द			
संधि			

	(भाग सी)		
	अनुशंसित अध्ययन संसाधन		
	पाठ्य पुस्तके, सन्दर्भ पुस्तकें, अन्य संसाधन		
1	प्रेमचन्द– मानसरोवर, खण्ड:3		
2	आचार्य रामचन्द्र शुक्ल– चिन्तामणि, भाग 1		
3	डॉ. वासुदेव नन्दन प्रसादः आधुनिक हिन्दी व्याकरण और रचना, भारती भवन, ठाकुर बाडी रोड ,पटना, बिहार		
4	डॉ. राजेश्वर चतुर्वेदी, हिन्दी व्याकरण– उपकार प्रकाशन, आगरा उ.प्र.		
5			
6	हिन्दी ज्ञान कोश		
7	इन्टर नेट सामग्री– टैग में उल्लेखित		

(भाग डी)
निरंक

प्रेमलता
(प्रो. प्रेमलता चुटैल)
हिन्दी अध्ययनशाला
वि.वि.वि. उज्जैन (म.प्र.)

PART A: Introduction				
Program: UG Level	Class: I Year		Year: 2021-22	Session: 2021-22 onwards
Subject: **Foundation Course (English)**				
1.	Course Code	X1-FCHB1T		
2.	Course Title	English Language and Indian Culture		
3.	Course Type (Core Course/Elective/Generic Elective/ Vocational	**Foundation Course**		
4.	Pre-Requisite (if any)	To study this course, a student should have basic knowledge of English language. This course will be studied by all the students of UG level under the Foundation Course category.		
5.	Course Learning Outcomes (CLO)	Through this course the students will be able to: 1. Prepare for various competitive exams by developing their English language competence. 2. Promote their comprehension skills by being exposed to a variety of texts and their interpretations. 3. Build and enhance their vocabulary. 4. Develop their communication skills by strengthening grammar and usages. 5. Inculcate values which make them aware of national heritage and environmental issues, making them responsible citizens.		
6.	Credit Value	2 Credit		
7.	Total Marks	Max. Marks: 50	Min. Pass Marks:17	

PART B: Content of the Course		
Total No. of Lectures-Tutorials- Practical (in hours per week): L-T-P		
Total No. of Lectures:		
Unit	Topics	No. of Lectures
I	**Reading, Writing and Interpretation Skills:** 1. Where The Mind is Without Fear– Rabindranath Tagore **[Key Word: Patriotism]** 2. National Education – M. K. Gandhi **[Key Word: Edification]** 3. The Axe- R.K Narayan **[Key Word: Environment]** 4. The Wonder That Was India- A.L Basham (an excerpt) **[Key Word: Indianness]** 5. Preface to the Mahabharata C. Rajagopalachari **[Key Word: Indian Mythology]**	05
II	**Comprehension Skill:** Unseen Passage followed by Multiple choice questions	05
III	Basic Language Skills 1: Vocabulary Building: Suffix, Prefix, Synonyms, Antonyms, Homophones, Homonyms and One-word substitution. 2: Basic Grammar: Noun, Pronoun, Adjective, Verb, Adverb, Prepositions, Articles,	05

	Time and Tense	

PART C: Learning Resources

Textbooks, Reference Books, Other Resources

Suggested Readings

- Essential English Grammar – Raymond Murphy, Cambridge University Press.
- Practical English Grammar Exercises 1- A. J. Thomson & A. V. Martinet, Oxford India.
- Practical English Usage - Michael Swan, Oxford
- English Grammar in Use – Raymond Murphy, Cambridge University Press.

Part D: Assessment and Evaluation			
Max Marks: 50	**Min Marks: 17**	**University Exam (UE)**	**Total: 50**
U.E. Time 2 Hours			

	External Assessment (UE)	**Time: 2 Hours**	
	Fifty Multiple Choice /Objective/True-False type questions to be asked. Each question carries one mark		

Kushwah 31.5.21

Dr. A.S. Kushwah
Chairman BOS Jiwaji University, Gwalior

31/05/21

प्राचार्य
शा.एस.एल.पी. स्नातकोत्तर महाविद्यालय
मुरार, ग्वालियर

Foundation Course: ENVIRONMENTAL EDUCATION

PART A: Introduction			
Program: UG Level Certificate	Class: UG I Year	Year: FIRST Year.	Session: 2021-22 onwards
Subject: Environmental Education			
1.	Course Code	X1-FCAC1T	
2.	Course Title	**Environmental Education**	
3.	Course Type (Core Course/Elective/Generic Elective/ Vocational	**Foundation Course**	
4.	Pre-Requisite (if any)	A course intended to create awareness about the life of human beings which is an integral part of environment; and to inculcate the skills required to protect the environment from all sides. To study this course, the student must have a knowledge about the environmental components, pollution, biodiversity, and ecosystem at senior secondary, class 12th level.	
5.	Course Learning Outcomes (CLO)	1. To understand various aspects of life forms, ecological processes, and the impacts on them by the human during Anthropocene era. 2. To build capabilities to identify relevant environmental issues, analyze the various underlying causes, evaluate the practices and policies, and develop framework to make inform decisions. 3. To develop empathy for all life forms, awareness, and responsibility towards environmental protection and nature preservation. 4. To develop the critical thinking for shaping strategies such as; scientific, social, economic, administrative & legal, environmental protection, conservation of biodiversity, environmental equity and sustainable development. 5. To prepare for the competitive exams.	
6.	Credit Value	2 Credit	
7.	Total Marks	Max.Marks : 50	Min. Passing Marks:17

(डा. अर्चना पंचोली)

<table>
<tr><th colspan="3">PART B: Content of the Course</th></tr>
<tr><td colspan="3">Total No. of Lectures-15 Hrs. (01 hours per week):</td></tr>
<tr><td colspan="3">Total No. of Lectures: 15</td></tr>
<tr><th>Unit</th><th>Topics</th><th>No. of Lectures</th></tr>
<tr><td>I</td><td>Environment and Natural Resources:
• Multidisciplinary nature, Scope and Importance of Environment
• Components of Environment: Atmosphere, Hydrosphere, Lithosphere, and Biosphere.
• Brief account of Natural Resources and associated problems: Land Resource, Water Resource, Energy Resource
• Concept of Sustainability and Sustainable Development
Keywords: Environment, Forest, Mineral, Food, Land, Water, Energy, Sustainable Development</td><td>5 Hrs.</td></tr>
<tr><td>II</td><td>Biome, Ecosystem and Biodiversity:
• Major Biomes: Tropical, Temperate, Forest, Grassland, Desert, Tundra, Wetland, Estuarine and Marine
• Ecosystem: Structure function and types their Preservation & Restoration
• Biodiversity and its conservation practices.
Keywords: Biome, Ecosystem, Biodiversity</td><td>4 Hrs.</td></tr>
<tr><td>III</td><td>Environmental Pollution, Management and Social Issues:
• Pollution: Types, Control measures, Management and associated problems.
• Environmental Law and Legislation: Protection and conservation Acts.
• International Agreement & Programme.
• Environmental Movements, communication and public awareness programme.
• National and International organizations related to environment conservation and monitoring.
• Role of information technology in environment and human health.
Keywords: Pollution, Environmental Legislation, Environmental Movement, Environmental programme and organization.</td><td>6 Hrs.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Suggested activities: (at least one)
1. Visit to an area to document environmental assets: rivers / forest / flora / fauna.
2. Visit to a local polluted site Urban / Rural/ Industrial / Agricultural
3. Study of simple ecosystem.</td></tr>
</table>

(डा-अर्चना पंचोली)

PART C: Learning Resources

Textbooks, Reference Books, Other Resources

- Singh; J.S., Singh S.P. and Gupta, S.R.; "Ecology; Environment Science and Conservation ",S Chand publishing , New Delhi , (2018)
- Divan, S. and Rosencranz , A. , "Environmental Law and Policy in India :Cases, Material & Status" Oxford University Press , India , (2002) 2nd Edition .
- Odum , E.P. , "Fundamentals of Ecology " , Philadelphia Saundres , (1971)
- Bharucha , Erach , "Environmental studies " Universities Press India Pvt. Ltd. Hyderabad (2014) (Hindi Edition also available).
- Kaushik, Anubha , Kaushik , C.P. "Perspectives in Environmental Studies "New age International Publishers , (2018), 6th Edition .
- Asthana, D. K Asthana Meera, "A Textbook of Environmental Studies", S. Chand.Publishing, New Delhi, (2007)
- National Digital Library (https://ndl.iitkgp.ac.in/homestudy/science)
- Epg- pathshala (https://epgp.inflibnet.ac.in/Home/Download)
- NPTEL (https://nptel.ac.in/course.html)
- Coursera (https://www.coursera.org/search?query=environmental+science&page=1)
- इराक भरूचा, पर्यावरण अध्ययन, ओरियन्ट ब्लैकस्वान प्राइवेट लिमिटेड नई दिल्ली (2014)
- दयाशंकर त्रिपाठी, पर्यावरण अध्ययन] मोतीलाल बनारसीलाल पब्लिशर्स दिल्ली.(2005)
- रतन जोशी, पर्यावरण अध्ययन, साहित्य भवन पब्लिकेशन्स.(2018)

Suggested equivalent online course –

i. The Health Effects of Climate Change (edx)
ii. Climate Change: Financial Risks and Opportunities (edx)
iii. Introduction to Environmental Law and Policy (coursera)
iv. Women in environmental biology (coursera)
v. Our Earth: It's Climate, History, and Processes (coursera)
vi. Ecology, physiology, environmental science (national digital library)

Ak
(डा० अर्चना पंचोली)

भाग . अ परिचय

पाठ्यक्रमः स्नातक प्रमाण पत्र	कक्षाः स्नातक प्रथम वर्ष	वर्षः- FIRST year	सत्रः- 2021-22
विषयः-पर्यावरण अध्ययन			
1) पाठ्यक्रम कोडः.			
2) पाठ्यक्रम शीर्षकः.	पर्यावरण अध्ययन	X1FCAC1T	
3) पाठ्यक्रम प्रकारः.	आधार पाठ्यक्रम		
4) पूर्वापेक्षा .	✓ सीनियर सैकेण्डरी कक्षा 12 वी तक विद्यार्थी को पर्यावरण के घटक, प्रदूषण, जैव विविधता, पारिस्थितिकी तंत्र का ज्ञान होना आवश्यक हैं। ✓ इस पाठ्यक्रम के माध्यम से अपेक्षा हैं कि विद्यार्थी पर्यावरण के प्रति जागरूकता को दृष्टिगत रखते हुए उसके विभिन्न घटको का प्रबंधन एवं सतत् विकास की आवश्यकता को ध्यान में रखकर मानव विकास हेतु क्रियाकलाप करे।		
5) पाठ्यक्रम अध्ययन की परिलब्धियां (C.L.O.).	✓ इस पाठ्यक्रम के माध्यम से आने वाले मानवजनित युग में विद्यार्थियों में विभिन्न जीवन प्रारूप पारिस्थितिकी प्रक्रियाओं व उन पर होने वाले मानवीय प्रभावों की व्यापक समझ का विकास करना हैं। ✓ विद्यार्थियों में ऐसी क्षमताओं का विकास करना हैं जिससे वह पर्यावरण संबंधित मुद्दों को पहचान कर अन्तर्निहित कारकों का विश्लेषण कर सके एवं उनसे संबंधित क्रियाकलाप व नीतियों का मूल्यांकन कर नीतिगत रूपरेखा विकसित करने में सहयोग कर सकेगा। ✓ पर्यावरण सुरक्षा व प्रकृति संरक्षण हेतु सभी जीवन प्रारूपों के लिए समानुभूति, जागरूकता एवं उत्तरदायित्वों का बोध कराना। ✓ पर्यावरण सुरक्षा, जैव विविधता संरक्षण, पर्यावरण समानता एवं सतत् विकास हेतु वैज्ञानिक, सामाजिक, आर्थिक, प्रशासनिक व वैधानिक नीतियों को स्वरूप प्रदान करने की महत्वपूर्ण सोच को विकसित करना हैं। ✓ विद्यार्थी को प्रतियोगी परीक्षा के लिए तैयार करना		
क्रेडिट	02 क्रेडिट		
कुल अंक	अधिकतम अंकः- 50, न्यूनतम प्राप्तांक - 17		

(डा॰ अर्चना पंचोली)

	भाग - ब पाठ्यक्रम की विषयवस्तु कुल व्याख्यान - 15 घंटे (1 घंटा प्रति सप्ताह)	
ईकाई	विषयः	कुल व्याख्यान
I	पर्यावरण एवं प्राकृतिक संसाधनः ✓ पर्यावरण की बहुशास्त्रीय प्रकृति, विषय क्षेत्र एवं महत्व ✓ पर्यावरण के घटक . वायुमण्डल, जल मण्डल, स्थल मण्डल व जैव मण्डल ✓ प्राकृतिक संसाधन एवं संबंधित समस्याएँ का संक्षिप्त विवरणः भू संसाधन, जल संसाधन, ऊर्जा संसाधन ✓ दीर्घकालिक एवं सतत विकास की अवधारणा कुंजी शब्दः पर्यावरण, वन, खनिज, खाद्य, भू, जल, ऊर्जा एवं सतत् विकास	5
II	बायोम,पारिस्थितिकी तंत्र एवं जैव विविधताः ✓ मुख्य बायोमः उष्णकटिबंधीय, शीतोष्ण, वन, घास का मैदान, मरूस्थल, टुण्डरा, आर्द्रभूमि, मुहाना व समुद्री ✓ पारिस्थितिकी तंत्र की संरचना, कार्य एवं प्रकार व इनका संरक्षण तथा पुनः स्थापन ✓ जैव विविधता और उसका संरक्षण कुंजी शब्दः बायोम, पारिस्थितिकी तंत्र, जैव विविधता	5
III	पर्यावरण प्रदूषण, प्रबंधन एवं सामाजिक मुद्देः ✓ प्रदूषण के प्रकार, नियंत्रण के उपाय, प्रबंधन एवं उससे जुड़ी समस्याऐं ✓ पर्यावरण कानून एवं अधिनियमः पर्यावरण सुरक्षा एवं संरक्षण विधान अन्तर्राष्ट्रीय समझौता एवं कार्यक्रम ✓ पर्यावरण आंदोलन, संचार एवं जनजागरूकता कार्यक्रम ✓ पर्यावरण संरक्षण एवं नियंत्रण से संबंधित राष्ट्रीय एवं अन्तर्राष्ट्रीय संगठन ✓ पर्यावरण और मानव स्वास्थ्य में सूचना प्रौद्योगिकी की भूमिका। कुंजी शब्दः प्रदूषण, पर्यावरण कानून एवं विधान, पर्यावरण आंदोलन, पर्यावरण कार्यक्रम एवं संगठन	5

Ak
(डा० अर्चना पँचोली)

Part-C

Learning Resource

Text Book, References Books, Other resources

- Singh; J.S., Singh S.P. and Gupta, S.R.; "Ecology; Environment Science and Conservation ",S Chand publishing , New Delhi , (2018)
- Divan, S. and Rosencranz , A. , "Environmental Law and Policy in India :Cases, Material & Status" Oxford University Press , India , (2002) 2nd Edition .
- Odum , E.P. , "Fundamentals of Ecology " , Philadelphia Saundres , (1971)
- Bharucha , Erach , "Environmental studies " Universities Press India Pvt. Ltd. Hyderabad (2014) (Hindi Edition also available).
- Kaushik, Anubha , Kaushik , C.P. "Perspectives in Environmental Studies "New age International Publishers , (2018), 6th Edition .
- Asthana, D. K Asthana Meera, "A Textbook of Environmental Studies", S. Chand Publishing, New Delhi, (2007)
- National Digital Library (https://ndl.iitkgp.ac.in/homestudy/science)
- Epg- pathshala (https://epgp.inflibnet.ac.in/Home/Download)
- NPTEL (https://nptel.ac.in/course.html)
- Coursera (https://www.coursera.org/search?query=environmental+science&page=1)
- इराक भरूचा, पर्यावरण अध्ययन, ओरियन्ट ब्लैकस्वान प्राइवेट लिमिटेड नई दिल्ली (2014)
- दयाशंकर त्रिपाठी, पर्यावरण अध्ययन] मोतीलाल बनारसीलाल पब्लिशर्स दिल्ली.(2005)
- रतन जोशी, पर्यावरण अध्ययन, साहित्य भवन पब्लिकेशन्स.(2018)

Suggested equivalent online course –

i. The Health Effects of Climate Change (edx)
ii. Climate Change: Financial Risks and Opportunities (edx)
iii. Introduction to Environmental Law and Policy (coursera)
iv. Women in environmental biology (coursera)
v. Our Earth: It's Climate, History, and Processes (coursera)
vi. Ecology, physiology, environmental science (national digital library)

Ak
(डा० अर्चना पँचोली)

Foundation Course: Yoga and Meditation

Part-A: Introduction			
Program: Certificate course	Class: UG I Year	Year: 2021	Session: 2021 – 2022
Subject: Yogic Science			

1.	**Course Code**	A1-YOSC1F	
2.	**Course Title**	**Yogaand Meditation (Paper-2)**	
3.	**Course Type**	Foundation Course	
4.	**Pre-requisite (If any)**	For UG I Year students, this course is compulsory for all.	
5.	**Course Learning Outcomes**	After studying this course,students will be able to: • Take care of their own Physical Mental emotional, social and spiritual health.	
6.	**Credit Value**	Theory-**2**	
7.	**Total Marks**	Max. Marks: 50	Min. Passing Marks: 17

Part-B: Content of the Course

Total numbers of Lectures (in hours per week): 2 hours per week
Total Lectures: 30 hours; L – T – P: 2 – 0 – 0

Units	Topics	No. of Lectures
I	**Introduction to Yoga and Yogic Practices** 1. Yoga: Etymology, definitions, aim, objectives and misconceptions 2. Yoga: Its Origin, history and development 3. Rules and regulations to be followed by Yoga Practitioners 4. Introduction to Yoga practices 5. Shatkarma: meaning, purpose and their significance in Yoga Sadhana 6. Introduction to Yogic Loosening practices and Surya Namaskar **Key Words:** History and Development of Yoga, Shatkarma, Common Yogic Practices.	10
II	**Breathing Practices and Pranayama** 1. Sectional Breathing (Abdominal, Thoracic and Clavicular)	10

	2.Yogic Deep Breathing 3.Concept of Puraka, Rechaka and Kumbhaka 4. Concept of Bandha and Mudra 5. AnulmoaViloma/NadiShodhana 6. Shitali7. Bhramari **Key Words:**Sectional breathing, Deep breathing, Bandha & Mudra, Shitali, Bhramari.	
III	**Practices leading to Meditation** 1.Recitation of Pranava Mantra 2. Recitation of Hymns, in vocations and prayers 3. Anter Maun 4. Breath Meditation 5. Om Dhyana **Key Words:** Pranav Mantra, Antermaun, Breath Meditation, Om Dhyan.	10

Part-C: Learning Resources

Text Books, Reference Books, Other resources

Suggested Readings:

1. Singh S. P & Yogi Mukesh: Foundation of Yoga, Standard Publication, New Delhi, 2010.
2. Swami Dhirendra Brahmchari: YogasanaVijnana, Dhirendra Yoga Publication, New Delhi, 1966.
3. Saraswati, Swami Satyanand: Asana, Pranayama, Mudra, Bandha (APMB), Yoga Publication Trust, Munger, 2013.
4. H. R. Nagendra: Asana, Pranayama, Mudra, Bandha, Swami Vivekananda YogPrakashan, Bangalore, 2002.
5. Ishwar Bhardwaj: SaralYogasana, Satyam Publishing House, New Delhi, 2018.
6. Shri Rai Singh Chouhan: Mudra Rahasya, Bhartiya Yog Sansthan, New Delhi, 2014.
7. Dr. Vishwanath Prasad Sanha: Dhyan Yoga, Bhartiya Yog Sansthan, New Delhi, 1987.
8. Shri Deshraj: Dhyan Sadhana, Bhartiya Yoga Sansthan, New Delhi, 2015.

Suggestive digital platforms web links:

1. www.rishikeshnathyogshala.com

Suggested equivalent online courses:1.https://sahayji.com/hathayoga-course

2. https://theyogainstitute.org/

Part D: Assessment and Evaluation

Maximum Marks: University Examination (Objective) 50 Time: **01.00 Hour**	50	
External Assessment: University Examination	Objective questions	50
	Total	**50**
Any Remarks/suggestions:		

आधार पाठ्यक्रम :योग एवं ध्यान

भाग अ - परिचय				
प्रोग्राम: सर्टिफिकेट		कक्षा `: स्नातक प्रथम वर्ष	वर्ष::2021	सत्र:2021- 2022
विषय:योग विज्ञान				
1	पाठ्यक्रम का कोड	**A1-YOSC1F**		
2	पाठ्यक्रम का शीर्षक	**योग एवं ध्यान (प्रश्न पत्र2)**		
3	पाठ्यक्रम का प्रकार	**आधार पाठ्यक्रम**		
4	पूर्वापेक्षा(Prerequisite) (यदि कोई हो)	स्नातक प्रथम वर्षके छात्रों केलिए आधार पाठ्यक्रमअनिवार्य विषय है।		
5	पाठ्यक्रम अध्धयन की परिलब्धियां(कोर्स लर्निंगआउटकम) (CLO)	इस पाठ्यक्रम का अध्ययन करने के बाद, छात्र निम्न में सक्षम होंगे: • अपने स्वयं के शारीरिक मानसिक भावनात्मक, सामाजिक और आध्यात्मिक स्वास्थ्य के विकास में।		
6	क्रेडिटमान	**2**		
7	कुल अंक	अधिकतम अंक: 50		न्यूनतम उत्तीर्ण अंक: 17

भाग ब- पाठ्यक्रम की विषयवस्तु		
व्याख्यान की कुल संख्या- (प्रति सप्ताह घंटे में):30 (दो घंटे प्रति सप्ताह) **L-T-P: 2 – 0 – 0**		
इकाई	विषय	व्याख्यान की संख्या
I	योग और योगिक अभ्यासों का परिचय 1. योग: व्युत्पत्ति, परिभाषाएं, उद्देश्य, उद्देश्य और गलत धारणाएं 2. योग: इसकी उत्पत्ति, इतिहास और विकास 3. योग अभ्यासकर्ताओं द्वारा पालन किए जाने वाले नियम और विनियम 4. योग प्रथाओं का परिचय	**10**

	5. षट्कर्म: योग साधना में अर्थ, उद्देश्य और उनका महत्व 6. योगिकशिथलीकरणऔर सूर्य नमस्कार का परिचय **सार बिंदु (कीवर्ड):** योग का इतिहास और विकास, योग के सिद्धांत और महत्व, सामान्य योगिक अभ्यास।	
II	**श्वास अभ्यास और प्राणायाम** 1. अनुभागीय श्वास (पेट, थोरैसिक और क्लैविक्युलर) 2. योगिक गहरी श्वास 3. पुरक, रेचक और कुंभक की अवधारणा 4. बंध और मुद्रा की अवधारणा 5. अनुलोम विलोम/नाड़ी शोधन 6. शीतलीएवं7. भ्रामरी **सार बिंदु (कीवर्ड):** पुरक, रेचक और कुंभक, बंध और मुद्रा, प्राणायाम	**10**
III	ध्यानअभ्यास 1. प्रणव मंत्र का पाठ 2. मंत्रों का पाठ, मंगलाचरण और प्रार्थनाओं में 3. अंतर मौन 4. श्वास ध्यान 5. ओम ध्यान **सार बिंदु (कीवर्ड)** :प्रणव मंत्र, श्वास ध्यान, ओम ध्यान	**10**

भाग स-अनुशंसित अध्ययन संसाधन

पाठ्य पुस्तकें, संदर्भ पुस्तकें, अन्य संसाधन

अनुशंसित सहायक पुस्तकें /ग्रन्थ/अन्य पाठ्य संसाधन/पाठ्य सामग्री:

1. सिंह एस. पी. और योगी मुकेश: फाउंडेशन ऑफ योग, स्टैंडर्डपब्लिकेशन, नई दिल्ली, 2010.
2. स्वामी धीरेंद्र ब्रह्मचारी: योगासन विज्ञान, धीरेंद्र योग प्रकाशन, नई दिल्ली, 1966.
3. सरस्वती, स्वामी सत्यानंद: आसन, प्राणायाम, मुद्रा, बंध (APMB), योग प्रकाशन ट्रस्ट, मुंगेर, 2013.
4. एच. आर. नागेंद्र: आसन, प्राणायाम, मुद्रा, बंध, स्वामी विवेकानंद योग प्रकाशन, बैंगलोर, 2002.
5. ईश्वर भारद्वाज: सरल योगासन, सत्यमपब्लिशिंग हाउस, नई दिल्ली, 2018.
6. श्री राय सिंह चौहान: मुद्रा रहस्य, भारतीय योग संस्थान, नई दिल्ली, 2014.
7. डॉ विश्वनाथ प्रसाद संहा: ध्यान योग, भारतीय योग संस्थान, नई दिल्ली, 1987.
8. श्री देशराजः ध्यान साधना, भारतीय योग संस्थान, नई दिल्ली, 2015.

अनुशंसितडिजिटलप्लेटफॉर्मवेब लिंक:

1. www.rishikeshnathyogshala.com

अनुशंसित समकक्ष ऑनलाइन पाठ्यक्रम:

1. https://sahayji.com/hathayoga-course
2. https://theyogainstitute.org/

भाग द - अनुशंसित मूल्यांकन विधियां:

अनुशंसितसतत मूल्यांकन विधियां:

अधिकतम अंक: 50

विश्वविद्यालयीनपरीक्षा (वस्तुनिष्ठ) अंक:50

आकलन : विश्वविद्यालयीन परीक्षा: समय- 01.00 घंटे	वस्तुनिष्ठप्रश्न	50 x 1 = 50 कुल अंक: 50

कोई टिप्पणी/सुझाव:

(मुख्य विषय)

महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयः

स्नातकपाठ्यक्रमः

शिक्षाशास्त्रविभागः

शास्त्री-शिक्षाशास्त्री (बी.ए.बी.एड.)

वार्षिकपरीक्षापाठ्यक्रमः

नियमितच्छात्राणां कृते

सत्रम्

2019-20

महर्षिपाणिनिसंस्कृतवैदिकविश्वविद्यालयः

देवासमार्गः,उज्जयिनी (म.प्र.) 456010

दूरभाषः- (0734) 2526044, दूरप्रेषः- (0734) 2524845

०६.०६.२०१९

Scanned by CamScanner

शास्त्री-शिक्षाशास्त्री(बी.ए.बी.एड.) एकीकृतपाठ्यक्रमः
वार्षिकपरीक्षापाठ्यक्रमः
सत्र 2019-20

पाठ्यक्रमस्वरूपम्		पूर्णांकाः
क्रमांकः	विषयः	
प्रथमद्वितीयतृतीयवर्षाणां कृते		
प्रथमपत्रम्	आधारपाठ्यक्रमः	100
द्वितीयपत्रम्	अनिवार्य संस्कृतव्याकरणम्	100
तृतीयपत्रम्	अनिवार्य संस्कृतवाङ्मयम्	100
चतुर्थपत्रम्	शास्त्रीयविषयः	100
पञ्चमपत्रम्	शास्त्रीयविषयः	100
षष्ठपत्रम्	आधुनिकविषयः - योग / हिन्दी साहित्य/ अङ्ग्रेजी साहित्य/ संगणक अनुप्रयोग (कम्प्युटर एप्लिकेशन) / समाज शास्त्र / राजनीति विज्ञान / प्राचीन इतिहास।	100
सप्तमपत्रम्	आधुनिकविषयः -योग / हिन्दी साहित्य/ अङ्ग्रेजी साहित्य/ संगणक अनुप्रयोग (कम्प्युटर एप्लिकेशन) / समाज शास्त्र / राजनीति विज्ञान / प्राचीन इतिहास। अर्थशास्त्र / कर्मकाण्ड पौरोहित्य	100
अष्टमपत्रम्	शिक्षाशास्त्रम्	100
नवमपत्रम्	शिक्षाशास्त्रम्	100
प्रायोगिकम्	शिक्षाशास्त्रम्	200
चतुर्थवर्षम्		
प्रथमपत्रम्	शिक्षाशास्त्रम्	100
द्वितीयपत्रम्	शिक्षाशास्त्रम्	100
तृतीयपत्रम्	शिक्षाशास्त्रम्	100
	प्रशिक्षुता (Teaching Practice)	600
प्रायोगिकम्	शिक्षाशास्त्रम्	200

नियमावलिः

1. आधारपाठ्यक्रमस्य त्रयाणामपि प्रश्नपत्राणां पाठ्यक्रमः मध्यप्रदेशशासनस्य केन्द्रीय- अध्ययनमण्डलद्वारानिर्धारितः एव यथास्वरुपं स्वीकृतः। त्रयाणामपि प्रश्नपत्राणां परीक्षा एकस्मिन्नेव परीक्षादिनाङ्के भविष्यति ।
2. प्रवेशार्थी आधुनिकविषयेषु हिन्दीसाहित्यम् /अंग्रेजीसाहित्यम् / योगः / संगणकानुप्रयोगः /सङ्गीतम् / अर्थशास्त्रम् / समाजशास्त्रम् /इतिहासः /राजनीतिविज्ञानम्/ कर्मकाण्ड विषयेषु कमप्येकं स्वीकर्तुं शक्नोति।
3. मध्यप्रदेशशासनस्य केन्द्रीयाध्ययनमण्डलद्वारानिर्धारितः आधुनिकविषयाणां पाठ्यक्रमः यथारूपं स्वीकृतः किन्तु , पूर्णाङ्कानां योजना विश्वविद्यालस्य विद्यापरिषदः निर्णयानुसारं पञ्चाशद् (50) अङ्कानां स्थाने शतम् (100) अङ्कानां भविष्यति तत्र 20 अङ्कानां आन्तरिकमूल्याङ्कनम् (CCE) 80अङ्कानां च सैद्धान्तिकपरीक्षा भविष्यति।
4. आधुनिक विषयेषु योग-संगणक संगीत-विषयाणां पाठ्यक्रमे 100 अङ्कानां सैद्धान्तिकम् 100 अङ्कानां च प्रयोगिकम् भविष्यति। तत्र विश्वविद्यालयस्य पाठ्यक्रमसमित्या सञ्जीकृतः विद्यापरिषदा च अनुशंसितः पाठ्यक्रमः एव स्वीकृतः।

प्रवेशनियमाः

शास्त्री-शिक्षाशास्त्री (बी.ए.बी.एड.) कक्षायां वक्ष्यमाणपरीक्षोत्तीर्णः प्रवेशमर्हति

Scanned by CamScanner

) मध्यप्रदेशस्य महर्षिपतञ्जलिसंस्कृतसंस्थानस्य उत्तरमध्यमापरीक्षोत्तीर्णः अथवा भारतस्य कस्यापि प्रादेशिकशासनस्य शिक्षाविभागद्वारा प्राप्तमान्यताकसंस्थायाः विश्वविद्यालयस्य वा तत्समकक्षपरीक्षोत्तीर्णः।

2) मध्यप्रदेशस्थमाध्यमिकशिक्षामण्डलस्य उच्चतरमाध्यमिक (इण्टर मीडियट) परीक्षोत्तीर्णः-, अथवा भारतस्य कस्यापि प्रादेशिकशासनस्य शिक्षाविभागद्वारा प्राप्तमान्यताकसंस्थायाः तत्समकक्षपरीक्षोत्तीर्णः प्रवेशसमितेरनुशंसया प्रवेशार्हः।

3) विना संस्कृतम् द्वादशीं कक्षां (10+2) समुत्तीर्णस्य प्रवेशार्थिनः कृते त्रैमासिकं सेतुपाठ्यक्रमस्य अध्ययनम् अनिवार्यम् भविष्यति ।

4) अन्यप्रवेशनियमाः- राष्ट्रिय -अध्यापकशिक्षापरिषदा (NCTE द्वारा) निर्धार्यंते ।

शास्त्री-शिक्षाशास्त्री (बी.ए.बी.एड.) परीक्षायोजना

1. शास्त्री-शिक्षाशास्त्री (बी.ए.बी.एड.) परीक्षायां आधारपाठ्यक्रमम् आधुनिकविषयश्च विहाय अन्येषां प्रश्नपत्राणां माध्यमं संस्कृतं भविष्यति।
2. शास्त्री-शिक्षाशास्त्री (बी.ए.बी.एड.) परीक्षायां प्रतिवर्षम् उत्तीर्णतायै 33% अङ्काः निर्धारिताः। श्रेणीनिर्धारणं तृतीयवर्षे परीक्षान्ते भविष्यति।
3. उत्तीर्णतायै समष्टिरूपेण प्रतिशतं 33, प्रतिपत्रं च 20 प्रतिशतम्अङ्का अपेक्षिताः।
4. आन्तरिकमूल्याङ्कने सैद्धान्तिकपरीक्षायां च पृथक्पृथक् उत्तीर्णता आवश्यकी।-
5. आन्तरिकमूल्याङ्कने उत्तीर्णः एव सैद्धान्तिकपरीक्षायां सम्मेलितुमर्हः।

प्रश्नपत्रनिर्माणयोजना

सामान्यतया प्रतिप्रश्नपत्रं निम्नानुसारं त्रिविधाः प्रश्नाः भविष्यन्ति। तत्र प्रतिप्रश्नं एको विकल्पोऽनिवार्यः।

नियमितच्छात्राणां कृते		
1	बहुविकल्पीयप्रश्नाः	5 x 2 = 10
2	लघूत्तरीयप्रश्नाः	5 x 4 = 20
3	दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः	5 x 10= 50
	योगः	= 80
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्		20
महायोगः		100

श्रेणिनिर्धारणम् .

शास्त्री-शिक्षाशास्त्री (बी.ए.बी.एड.)परीक्षायां सर्वेष्वपि वर्षेषु प्राप्ताङ्कानां योगाधारेण निम्नलिखितरूपेण श्रेणिनिर्धारणं भविष्यति :-

1. 60 प्रतिशतम्, ततो वा अधिकाङ्कानां च प्राप्त्या प्रथमश्रेणिनिर्धारणम्।
2. 45 प्रतिशतम् ततोवाअधिकाङ्कानां किन्तु 60 प्रतिशतम् अङ्केभ्यो न्यूनङ्कानां प्राप्त्या च द्वितीयश्रेणिनिर्धारणम्।
3. 33 प्रतिशतम् ततो वा अधिकाङ्कानां किन्तु 45 प्रतिशतम् अङ्केभ्यो न्यूनङ्कानां प्राप्त्या च तृतीयश्रेणिनिर्धारणम्।

-----------------00-------------------

06.06.2020

Scanned by CamScanner

शास्त्री-शिक्षाशास्त्री(बी.ए.बी.एड.) प्रथमवर्षस्य पाठ्यक्रमः

अङ्काः – 900 + 200 = 1100

पत्रसंख्या	सैद्धान्तिक विषयाः	योगः
	आधारपाठ्यक्रमः (Foundation course)	
1	आधारपाठ्यक्रमः	100
	शास्त्रखण्डः (B.A. Part)	
2	अनिवार्यसंस्कृतव्याकरणम्	100
3	अनिवार्यसंस्कृतवाङ्मयम्	100
	शास्त्रीयविषयः	
4	शास्त्रम्	100
5	शास्त्रम्	100
	आधुनिकविषयः	
6	आधुनिकविषयः – (किमप्येकम) ➢ हिन्दीसाहित्यम् ➢ अङ्ग्रेजीसाहित्यम् ➢ योगः ➢ संगणकम् ➢ सङ्गीतगायनम् ➢ कर्मकाण्ड-पौरोहित्यम् ➢ इतिहासम् ➢ राजनीतिशास्त्रम् ➢ समाजशास्त्रम् ➢ अर्थशास्त्रम्	100
7	आधुनिकविषयः – (किमप्येकम) ➢ हिन्दीसाहित्यम् ➢ अङ्ग्रेजीसाहित्यम् ➢ योगः ➢ संगणकम् ➢ सङ्गीतगायनम् ➢ कर्मकाण्ड-पौरोहित्यम् ➢ इतिहासम् ➢ राजनीतिशास्त्रम् ➢ समाजशास्त्रम् ➢ अर्थशास्त्रम्	100

Scanned by CamScanner

शिक्षाशास्त्रखण्ड: ((B.Ed.. Part))		
8	शिक्षाशास्त्रम् (दार्शनिकसमाजशास्त्रीयपरिप्रेक्ष्ये शिक्षा)	100
9	शिक्षाशास्त्रम् (भारतीयशिक्षायाः इतिहासः समसामयिक समस्याश्च)	100

प्रथमवर्षस्यप्रायोगिककार्यविवरणम्

भाषाकार्याणि भाषाबोधनवर्गश्च 200 अङ्काः		
1	भाषाबोधनवर्गः (21 दिवसाः) संस्कृत-आङ्ग्ल-हिन्दी भाषाबोधनकक्षाः १-संस्कृतम् . (50 अङ्काः) वर्गांत प्राक् परीक्षणम् - 05 अङ्काः वर्गस्य प्रतिवेदनलेखनम् - 10 अङ्काः प्रशिक्षणकाले प्रदत्तकार्यसंपादनम् - 10 अङ्काः प्रशिक्षणोत्तरपरीक्षणम् - 25 अङ्काः २-आङ्ग्लम् (25 अङ्काः) ३-हिन्दी (25 अङ्काः)	100
2	1. संस्कृतसप्ताहः 20 अङ्काः 2. हिन्दीपक्षः 20 अङ्काः 3. सामूहिकरचनात्मककार्यम् 20 अङ्काः 4. वाग्वर्धिनीपरिषद् 20 अङ्काः 5. संगोष्ठी (कक्षा, विश्वविद्यालय , राष्ट्रीय स्तरे) 20 अङ्काः	100

Ghanshyam?

06.06.2018

Scanned by CamScanner

कक्षा -शास्त्री / बी.ए. विशिष्ट संस्कृत (बी.ए.संस्कृत ऑनर्स) / शास्त्रिशिक्षाशास्त्री(बी.ए.बी.एड.) प्रथमवर्षम्

विषयः - अनिवार्यसंस्कृतव्याकरणम्

प्रश्नपत्रक्रमाङ्कः –द्वितीयः

		पूर्णाङ्काः 100	
		नियमितच्छात्राणाङ्कृते	स्वाध्यायिच्छात्राणाङ्कृते
एककः 1	लघुसिद्धान्तकौमुदी- संज्ञाप्रकरणतः सन्धियावत्	16	20
एककः 2	लघुसिद्धान्तकौमुदी- अजन्तपुल्लिङ्गप्रकरणतः ,अजन्तनपुंसकपर्यन्तम	16	20
एककः 3	शब्दरूपाणि- राम , हरि, गुरु, कर्तृ , भानु , पितृ , आत्मन् , रमा , मति, नदी , धेनु , मातृ, वधू, वारि , फल,आत्मन, जगत, नामन् , भवत् , मनस् , विद्वस् , पयस् , युष्मद् , अस्मद् । सर्व ,यत् , किम् , एतत् ,तत् ,इदम् ,(त्रिषु लिङ्गेषु) ।	16	20
एककः 4	धातुरुपाणि – लट् ,लोट्, लृट् , लङ् , विधिलिङ् , पञ्चलकारेषु । परस्मैपदिनः - भू , अस् , वद् , दृश् , अस् , भी । आत्मनेपदिनः - लभ् , वध् , शी , जन् , सेव् , भाष् । उभयपदिनः - याच् , नी, स्वप् , दा , कृ, क्री ।	16	20
एककः-5	संस्कृत वाग्व्यहारः- आत्मपरिचयः, विभक्तिप्रयोगः , लिङ्गभेदः , प्रश्नप्रकाराः , संख्या (1-100) , समयः । वाक्येपुप्रयोगः - अद्य, श्वः परश्वः प्रपरश्वः,ह्यः, परह्यः, प्रपरह्यः, इदानीम , अद्यतनम् , ह्यस्तनम् , श्वस्तनम, पूर्वतनम् ,-इदानीन्तनम् ।अत्र, तत्र, कुत्र, अन्यत्र , सर्वत्र , एकत्र । परितः , उभयतः , सर्वतः ,पुरतः, पृष्ठतः ,वामतः , दक्षिणतः , अधः , उपरि ।च, अतः , एव , वा , इति, यत् , इत्युक्ते । यदा-तदा । इतः - पूर्वम् , इतः - परम् । गत- आगामि । यदि-तर्हि ।	16	20
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् (केवलं नियमितच्छात्राणां कृते)		20	------------
		100 .	100

अनुशंसितग्रन्थाः

1. प्रौढ रचनानुवाद कौमुदी - डॉ. कपिलदेवद्विवेदी
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी वरदराजाचार्य प्राप्तिस्थानम् – चौखम्भा सुरभारती प्रकाशनम् वाराणसी

अङ्कविभाजनम्

निर्देशः - प्रत्येकमेककतः अधोलिखितव्यवस्थानुसारं प्रश्नपत्ररचना भवेत् -

नियमितच्छात्राणां कृते			स्वाध्यायिच्छात्राणां कृते		
1	बहुविकल्पीयप्रश्नाः	5 x2 = 10	1	बहुविकल्पीयप्रश्नाः	5 x 2 = 10
2	लघूत्तरीयप्रश्नाः	5 x 4 = 20	2	लघूत्तरीयप्रश्नाः	5 x6 = 20
3	दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः	5 x 10 = 50	3	दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः	5 x12= 60
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्		20	--		
		100			100

उपाध्यायः!

०६.०६.२०१९

Scanned by CamScanner

कक्षा शास्त्री / बी.ए. विशिष्ट संस्कृत (बी.ए.संस्कृत ऑनर्स) / शास्त्रिशिक्षाशास्त्री(बी.ए.बी.एड.)प्रथमवर्षम्

विषयः - अनिवार्यसंस्कृतवाङ्मयम्

प्रश्नपत्रक्रमाङ्कः --तृतीय

		पूर्णाङ्काः 100	
		नियमितच्छात्राणाङ्कृते	स्वाध्यायिच्छात्राणाङ्कृते
एककः 1	वैदिकसंहितापरिचयः	16	20
एककः 2	ब्राह्मण- आरण्यकोपनिषदां परिचयः	16	20
एककः 3	वेदाङ्गपरिचयः	16	20
एककः 4	पुराणपरिचयः (अष्टादशपुराणानि)	16	20
एककः 5	रामायणमहाभारतयोः सामान्यपरिचयः	16	20
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् (केवलं नियमितच्छात्राणां कृते)		20	------------
		100	100

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. संस्कृत साहित्य का समीक्षात्मक इतिहास - डॉ. कपिलदेवद्विवेदी
2. संस्कृतसाहित्येतिहासः -आचार्यलोकमणिदाहलः
3. संस्कृतसाहित्यविमर्श :- द्विजेन्द्रनाथशास्त्री:

   प्राप्तिस्थानम्- चौखम्भा सुरभारती प्रकाशनम् वाराणसी

निर्देशः - प्रत्येकमेककतः अधोलिखितव्यवस्थानुसारं प्रश्नपत्ररचना भवेत् -

नियमितच्छात्राणां कृते			स्वाध्यायिच्छात्राणां कृते		
1	बहुविकल्पीयप्रश्नाः	5 x2 = 10	1	बहुविकल्पीयप्रश्नाः	5 x 2 = 10
2	लघूत्तरीयप्रश्नाः	5 x 4 = 20	2	लघूत्तरीयप्रश्नाः	5 x 6 = 30
3	दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः	5 x 10 =50	3	दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः	5 x12= 60
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्		20	-------------------------------------		
		100			100

उपाध्यायः, [signature] 06.06.2019

Scanned by CamScanner

कक्षा – शास्त्री-शिक्षाशास्त्री(बी.ए.बी.एड.) प्रथमवर्षम्

विषयः - शास्त्रम्

प्रश्नपत्रक्रमाङ्कः – चतुर्थः पूर्णाङ्काः 100

		अङ्काः
एककः 1	वेदान्तसारः (आरम्भ तः अज्ञानस्वरूपं यावत्)	16
एककः 2	वेदान्तसारः (ततः सूक्ष्मशरीरविवेचनं यावत्)	16
एककः 3	वेदान्तसारः (ततः अध्यारोपविवेचनं यावत्)	16
एककः 4	वेदान्तसारः (ततः समाप्ति यावत्)	16
एककः 5	अमरकोशप्रथमकाण्डम्	16
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्		20
		100

अनुशसितग्रन्थौ

1. वेदान्तसारः -सदानन्द :
2. अमरकोश : - अमरसिंह (संस्कृतहिन्दीव्याख्योपेता) प्रातिस्थानम् चौखम्भाविद्याभवन, वाराणसी, उ.प्र.

अङ्कविभाजनम् -

निर्देशः - प्रत्येकमेककतः अधोलिखितव्यवस्थानुसारं प्रश्नपत्ररचना भवेत्

नियमितच्छात्राणां कृते		
1	बहुविकल्पीयप्रश्नाः	5 x 2 = 10
2	लघूत्तरीयप्रश्नाः	5 x 4 = 20
3	दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः	5 x 10 = 50
आन्तरिकमूल्याङ्गकनम्		20
		100

उपाध्याय ज.

06.06.2019

Scanned by CamScanner

कक्षा – शास्त्री-शिक्षाशास्त्री(बी.ए.बी.एड.) प्रथमवर्षम्

विषयः - काव्यम्

प्रश्नपत्रक्रमाङ्कः – पञ्चमः पूर्णाङ्काः 100

		अङ्काः
एककः 1	रघुवंशमहाकाव्यम् (प्रथमद्वितीयसर्गौ)	16
एककः 2	अभिज्ञानशाकुन्तलम् (प्रथमद्वितीयतृतीयाङ्काः)	16
एककः 3	अभिज्ञानशाकुन्तलम् (चतुर्थपञ्चमाङ्कौ)	16
एककः 4	अभिज्ञानशाकुन्तलम् (षष्ठसप्तमाङ्कौ)	16
एककः 5	उपर्युक्तपाठ्यांशतः समीक्षात्मकप्रश्नः	16
	आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	20
		100

नुशंसितग्रन्थाः

1. रघुवंशमहाकाव्यम -कालिदासः (संस्कृतहिन्दीव्याख्योपेतम)
2. अभिज्ञानशाकुन्तलम् -महाकविकालिदासः (संस्कृतहिन्दीव्याख्योपेतम)
   प्राप्तिस्थानम् चौखम्भाविद्याभवन, वाराणसी, उ.प्र.

अङ्कविभाजनम् -

निर्देशः - प्रत्येकमेककतः अधोलिखितव्यवस्थानुसारं प्रश्नपत्ररचना भवेत् -

नियमितच्छात्राणां कृते		
1	बहुविकल्पीयप्रश्नाः	5 x 2 = 10
2	लघूत्तरीयप्रश्नाः	5 x 4 = 20
3	दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः	5 x 10 = 50
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्		20
		100

०६.०६.२०१९

Scanned by CamScanner

कक्षा – शास्त्री-शिक्षाशास्त्री (बी.ए.बी.एड.) प्रथमवर्षम्

विषयः - शिक्षाशास्त्रम्

प्रश्नपत्रक्रमाङ्कः – : अष्टमः

पूर्णाङ्काः 100

	दार्शनिकसामाजशास्त्रीयपरिप्रेक्ष्ये शिक्षा	अङ्काः
एककः 1	**शिक्षायाः स्वरुपं शैक्षिक चिन्तकाश्च**	16
	• शिक्षा- अर्थः, प्रकृतिः, प्रकार्याणि च • शिक्षायाः उद्देश्यानि-वैयक्तिकं, सामाजिकं, राष्ट्रियम, अन्ताराष्ट्रियञ्च • शिक्षायाःअभिकरणानि- कुटुम्बः, विद्यालयः,समुदायः, धार्मिकसंस्थाः, जनसञ्चारमाध्यम, मुक्तविद्यालयः, समवयस्कवर्गः, शासकीयेतरसंस्थाः च • शिक्षा दर्शनञ्च – संप्रत्ययः ,शिक्षादर्शनयोः संबन्धः ।	
एककः 2	**शैक्षिकचिन्तकाः- भारतीयाः पाश्चात्यश्च**	16
	• प्राचीनभारतीयचिन्तकाः-व्यासः, विदुरः, चाणक्यः, आदिशङ्कराचार्यः च • अर्वाचीनभारतीयचिन्तकाः- स्वामीदयानन्दःमहर्षिअरविन्दः, गुरुदेवरवीन्द्रनाथटैगोरःमहात्मागान्धी, स्वामिविवेकानन्दः च • पाश्चात्यचिन्तकाः- प्लेटो, रुसो, पेस्टालॉजी , जॉनड्युवी च	
एककः 3	**शिक्षा भारतीयदर्शनञ्च**	16
	• भारतीयदर्शनसम्प्रत्ययः • साङ्ख्य-योगन्यायवैशेषिक-वेदान्त-मीमांसादर्शनानि,शिक्षा च • चार्वाकबौद्ध जैनदर्शनानि,शिक्षा च • भारतीयजीवनदृष्टिः शिक्षादृष्टिः च- आत्मतत्वस्यअधिष्ठानम, सृष्टेः स्वरूपम् , ज्ञानस्य, विद्यायाः, शिक्षायाश्च स्वरुपं परस्परं सम्बन्धश्च	
एककः 4	**शिक्षा पाश्चात्त्यदर्शनं च**	16
	• पाश्चात्त्यदर्शनसम्प्रत्ययः • आदर्शवादः,प्रकृतिवादः,प्रयोजनवादः,यथार्थवादः,अस्तित्ववादः च • शिक्षायाम् एतेषाम् अनुप्रयोगः	
एककः 5	**समाजशास्त्रीयपरिप्रेक्ष्ये शिक्षा**	16
	• शिक्षासमाजशास्त्रम्-अर्थः,उद्भवः, विकासश्च • शिक्षायाः समाजशास्त्रीयाधाराः • शिक्षासामाजिकपरिवर्तनञ्च • संस्कृतिः, समाजिकीकरणं, वैश्वीकरणञ्च • शिक्षा प्रजातन्त्रं च	
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्		20

उपाध्यक्षः

०६.०६.२०१९

रिकमूल्यांकनाय प्रायोगिकपरामर्शा:-

1. भारतीयपाश्चात्त्यदर्शनयोः तुलनात्मकाध्ययनम्
2. पञ्चशैक्षिकचिन्तकानां योगदानमुल्लिख्य एकस्य चित्रकदम्बस्य सज्जीकरणम्
3. सामाजिकपरिवर्तने शिक्षायाःप्रभावसम्बद्धं सर्वेक्षणम् , संक्षिप्त प्रतिवेदन प्रस्तुतिश्च

अनुशंसित ग्रन्थाः –

1. लोकमान्यमिश्रः; भारतीय शिक्षाशास्त्रिणः, मृगाक्षीप्रकाशनम् , 5/113 विरामखण्ड, गोमतीनगर लखनऊ
2. रमाकान्तमिश्रः; भारतीयशिक्षादर्शनम् ,चौखम्बा पब्लिकेशन्स, नई दिल्ली
3. देवीप्रसादद्विवेदी; प्राच्यशिक्षादर्शनम् , 2/811,विनयखण्ड, गोमतीनगर लखनऊ
4. रामानुज देवनाथः ; पाश्चात्यशिक्षादर्शनिकाः, भारतीय विद्या संस्थान, वाराणसी
5. एल.के.ओड. ;शिक्षा की दार्शनिक पृष्ठभूमि, राजस्थान हिन्दी ग्रन्थ अकादमी जयपुर
6. एल.के.ओड. ; शिक्षा की समाजशास्त्रीय और दार्शनिक पीठिका , द मैकमिलन कम्पनी ऑफ़ इण्डिया लिमिटेड नई दिल्ली
7. रामशकल पाण्डेय; शिक्षा की दार्शनिक और समाजशास्त्रीय पृष्ठभूमि
8. - के. पी. पाण्डेय ; शिक्षा के दार्शनिक एवं समाजिक आधार , विश्वविद्यालय प्रकाशन
9. चान्द किरण सलूजा ; शिक्षा दर्शन, हिन्दी माध्यम कार्यान्वय निदेशालय ,दिल्ली विश्वविद्यालय ,दिल्ली
10. विदुरनीति, गीताप्रेस गोरखपुर

अङ्कविभाजनम्

निर्देशः - प्रत्येकमेककतः अधोलिखितव्यवस्थानुसारं प्रश्नपत्ररचना भवेत् -

नियमितच्छात्राणां कृते		
1	वहुविकल्पीयप्रश्नाः	5 x 2 = 10
2	लघूत्तरीयप्रश्नाः	5 x 4 = 20
3	दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः	5 x 10 =50
	योगः	80
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्		20
महायोगः		100

उपाध्यायः

06.06.2019

Scanned by CamScanner

कक्षा – शास्त्री-शिक्षाशास्त्री (बी.ए.बी.एड.) प्रथमवर्षम्

विषयः शिक्षाशास्त्रम्

प्रश्नपत्रक्रमाङ्कः – नवमः पूर्णाङ्काः 100

	समसामयिकभारतं शिक्षा च	अङ्काः
एककः 1	भारतीयशिक्षा-वैदिकालात स्वातन्त्रयात्पूर्वकालं यावत्	16
	• वैदिकशिक्षा- संरचना, उद्देश्यानि, मुख्यविधयः, पाठ्यक्रमः, नियमाःविद्यार्थिशिक्षकयोःलक्षणम्,गुरुशिष्यसम्बन्धःमुख्यविशेषताश्च • बौद्ध शिक्षा- संरचना, उद्देश्यानि,विधयः, पाठ्यक्रमः,प्राचीनबौद्ध शिक्षा केन्द्राणि, बौद्धशिक्षायाःमुख्यविशेषताश्च • मुस्लिम् शिक्षा संरचना, उद्देश्यानि,विधयः, पाठ्यक्रमः, मुस्लिम् शिक्षायाः प्रमुखा विशेषताः • आङ्ग्लशासनकाले भारतीयशिक्षा दुष्परिणामाश्च : प्राच्यपाश्चत्यविवादः मेकालेविवरणपत्रं, वुड्-घोषणापत्रं, हण्टर- आयोगः, वर्धा-शिक्षासमितिः।	
एककः 2	आधुन्किभारतीयशिक्षा - आयोगाः समितयश्च	16
	• आयोगाः-विश्वविद्यालयशिक्षाऽऽयोगः (194849), माध्यमिकाशिक्षाऽऽयोग (1952-53), संस्कृतशिक्षाऽऽयोगः(1956-57), शिक्षाऽऽयोगः (1964-66)राष्ट्रियज्ञानयोगः(National Knowledge Commission 2006-2009) • समितयः-राष्ट्रियशिक्षानीतिः1968,1986 च, आचार्यराममूर्तिसमितिः 2009 यशपालसमितिः 2009	
एककः 3	शिक्षासमसामयिकविचाराश्च	16
	• भारते शिक्षायाःसंवैधानिक प्रस्तावाः (विशेषतः स्त्रीणाम्, अनुसूचितजातीनाम्, अनुसूचितजनजातीनां, धार्मिकसंस्थानाम्, सामाजिकानाञ्च, च असमानतायाः विषये) • शिक्षा विभिन्नयोजनाश्च – सर्वशिक्षाअभियान, शिक्षायाः अधिकाराः,मध्यानभोजनव्यवस्था, श्यामपट्टाभियानम्	
एककः 4	भारतीयशिक्षा समसामयिकसमस्याश्च	16
	• स्वतन्त्रभारते परतन्त्रशिक्षा • शिक्षितवृत्तिहीनता(बेरोजगारी) • सामाजिकवैषम्यः आर्थिकविपन्नता च • प्राथमिकशिक्षायाः समस्याः ,माध्यमिक शिक्षायाः समस्याः ,उच्च शिक्षायाः समस्याः • शिक्षायाः व्यावसायिकरणम्	
एककः 5	भारते विशिष्टशिक्षासंस्थाः	16
	• विश्वविद्यालयानुदानायोगः • संस्कृतविश्वविद्यालयाः	

उपाध्यायः 06.06.2019

Scanned by CamScanner

• राष्ट्रियशैक्षिकानुसन्धानप्रशिक्षणपरिषद् • विद्याभारती • केन्द्रियविद्यालयसङ्घटनम् • नवोदय विद्यालयसमितिः • अध्यापक शिक्षा परिषदः	
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	20
आन्तरिकमूल्यांकनाय प्रायोगिकपरामर्शाः- • शिक्षायाः विभागीकरणस्य सार्वजनीकरणस्य च प्रभावविषये सर्वेक्षणम् । • कस्यचित् पारम्पारिकशिक्षाकेन्द्रस्य दर्शनम् । • स्वातन्त्र्योत्तरभारते कस्यापि आयोगस्य नीतेः वा पुनरीक्षणम् ।	
अनुशंसित ग्रन्थाः –	
1. लोकमान्यमिश्रः; भारतीय पुरातनी शिक्षा , मृगाक्षीप्रकाशनम्, 5/113 विरामखण्ड, गोमतीनगर लखनऊ 2. लोकमान्यमिश्रः; भारतीय आधुनिकी शिक्षा , मृगाक्षीप्रकाशनम्, 5/113 विरामखण्ड, गोमतीनगर लखनऊ 3. आर. देवनाथन; ए.पी.सच्चिदानन्दः ; भारतीयशिक्षायाः इतिहासः नवशिक्षानीतिश्च ,रा.सं.सं. श्रीसदाशिव परिसर,पुरी 4. संस्कृतशिक्षाऽऽयोग का प्रतिवेदन, उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थान, लखनऊ 5. पी.डी. पाठक; भारतीयशिक्षा और उसकी समस्याएं, विनोद पुस्तक मन्दिर ,आगरा	

ङ्कविभाजनम्

नेर्देशः - प्रत्येकमेककतः अधोलिखितव्यवस्थानुसारं प्रश्नपत्ररचना भवेत् -

नियमितच्छात्राणां कृते		
1	बहुविकल्पीयप्रश्नाः	5 x 2 = 10
2	लघूत्तरीयप्रश्नाः	5 x 4 = 20
3	दीर्घोत्तरीयप्रश्नाः	5 x 10 =50
	योगः	80
आन्तरिकमूल्याङ्कनम्	20	
महायोगः	100	

उपाध्यायः

०६.०६.२०१८

Scanned by CamScanner

(गौण विषय)

शास्त्रिप्रथमवर्षम् (BA I Year) – Minor

Part A : Introduction

Program : Certificate	Class :	शास्त्रिप्रथमवर्षम् (BA I Year)	Year : 2021	Session : 2021-2022

1.	Course Code : V1-ASAN-1T	Subject : अनिवार्यसंस्कृतम्	
2.	Course Title	संस्कृतव्याकरणम्	
3.	Course Type (Core/Elective/Generic Elective/Vocational/...)	Minor	
4.	Pre-requisite (If any)	इंटरमीडिएट/ द्वादशी / समकक्षपरीक्षोत्तीर्णविद्यार्थिन: पाठ्यक्रमेऽस्मिन् प्रवेष्टुमर्हा: । Students who have passed class 12th / equivalent examination can enter the course.	
5.	Course Learning Outcomes (CLO)	• संस्कृतव्याकरणस्य प्रारम्भिकज्ञानम् । • संस्कृतवर्णमालापरिचय: । • व्याकरणशास्त्रे प्रयुक्तसंज्ञानां परिचय: । • सन्धिविषये सैद्धान्तिकं प्रायोगिकञ्च ज्ञानम् । • शब्दरूपाणां धातुरूपाणाञ्च प्रयोगबोध: । • संस्कृतसम्भाषणकौशलविकास: । • अन्यान्यसंस्कृतग्रन्थानामवगमनाय सामर्थ्योत्पादनम् ।	
6.	Credit Value	06	
7.	Total Marks	Max. Marks: 25+75	Min. Passing Marks: 33

Part B : Content of the Course

Total numbers of Lectures (in hours per week): 3 hours per week
Total Lectures : 90 hours

Unit	Topics	Number of Lectures
I	लघुसिद्धान्तकौमुदी - संज्ञाप्रकरणम्	15
II	लघुसिद्धान्तकौमुदी- सन्धिप्रकरणम् अच्सन्धि: , हल्सन्धि: , विसर्गसन्धि:	15

डॉ. वन्दना त्रिपाठी

III	शब्दरूपाणि- राम, हरि, गुरु, कर्तृ, भानु, पितृ, आत्मन्, रमा, मति, नदी, धेनु, मातृ, वधू, वारि, फल, आत्मन्, जगत्, नामन् , भवत् , मनस् , विद्वस् , पयस् , युष्मद् , अस्मद्। सर्व, यत् , किम् , एतत् तत् , इदम् ,(त्रिषु लिङ्गेषु)।	15
IV	धातुरूपाणि - लट् , लोट, लृट्, लङ्, विधिलिङ्, पञ्चलकारेषु। परस्मैपदिनः - भू , अस् , वद् , दृश् , अस् , भी। आत्मनेपदिनः - लभ् , वृध् , शी, जन् , सेव् , भाष् । उभयपदिनः - याच् , नी, स्वप्, दा, कृ, क्री।	15
V	संस्कृतवाग्व्यहारः- आत्मपरिचयः, विभक्तिप्रयोगः, लिङ्गभेदः, प्रश्नप्रकाराः , संख्या (1-100), समयः।	15
VI	संस्कृतवाग्व्यहारः- वाक्येषु प्रयोगः - अद्य, श्वः परश्वः, प्रपरश्वः, ह्यः, परह्यः, प्रपरह्यः, इदानीम् , अद्यतनम् , ह्यस्तनम् , श्वस्तनम, पूर्वतनम् , इदानीन्तनम्। अत्र, तत्र, कुत्र, अन्यत्र, सर्वत्र, एकत्र। परितः, उभयतः, सर्वतः, पुरतः, पृष्ठतः, वामतः, दक्षिणतः, अधः, उपरि। च, अतः, एव, वा, इति, यत् , इत्युक्ते। यदा-तदा। इतः - पूर्वम् , इतः - परम्। गत- आगामि। यदि-तर्हि।	15

Part C : Learning Resources

Text Books, Reference Books, Other Resources

Suggested Readings :

सन्दर्भग्रन्थः

1. लघुसिद्धान्तकौमुदी : गीताप्रेस , गोरखपुर, उत्तरप्रदेश
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी : महेशसिंहकुशवाहाकृतव्याख्या , चौखम्भाविद्याभवनप्रकाशन, वाराणसी, 2007
3. प्रौढरचनानुवादकौमुदी : डॉ कपिलदेवद्विवेदी, विश्वविद्यालयप्रकाशन, वाराणसी, 2009
4. सन्धिः : संस्कृतभारती , बेङ्गलूरु, 2000
5. विभक्तिवल्लरी : संस्कृतभारती , बेङ्गलूरु, 2000
6. अभ्यासपुस्तकम् : संस्कृतभारती , बेङ्गलूरु, 1999
7. संस्कृतव्यवहारसाहस्री : संस्कृतभारती , नई दिल्ली , 2001
8. रूपचन्द्रिका : सम्पादक – ब्रह्मानन्द त्रिपाठी , चौखम्भासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी, 2005

Suggested equivalent online courses:

Part D: Assessment and Evaluation (Theory)

Maximum Marks: 100
Continuous Comprehensive Evaluation (CCE): 25
University Exam (UE): 75
Time : 03:00 Hours

Internal Assessment:	Class Test	15

डॉ. वन्दना त्रिपाठी

Continuous Comprehensive Evaluation (CCE)	Assignment/Presentation	10
	Total	**25**
External Assessment: University Exam	Section (A) : Five objective Questions	05 x 01 = 05
	Section (B) : Five Short Questions (100 Words Each)	05x 04 = 20
	Section (C) : Five Long Questions (200 Words Each)	05 x 10 = 50
	Total	**75**

डॉ. वन्दना त्रिपाठी

(वैकल्पिक विषय)

Part A : Introduction					
Program : Certificate Course	Class :	शास्त्रिप्रथम वर्षम्	Year : 2021	Session : 2021-2022	
1.	Course Code : V1-SAHI-1T	Subject : संस्कृतसाहित्यम्			
2.	Course Title	महाकाव्यपरम्परा			
3.	Course Type (Core/Elective/Generic Elective/Vocational/...)	Core - 1 (प्रथमं प्रश्नपत्रम्)			
4.	Pre-requisite (If any)	अस्मिन् पाठ्यक्रमे उत्तर मध्यमा/12वीं अथवा समकक्ष परीक्षोत्तीर्णः प्रवेशार्हः।			
5.	Course Learning Outcomes (CLO)	1. संस्कृतमहाकाव्यपरम्परायाःपरिज्ञानम् । 2.नायकनायिका-चरितव्याजेन दयादाक्षिण्यादिगुणानां जीवनमूल्यानां राष्ट्रभक्तेश्चशिक्षणम्। 3.रामायणमहाभारतयोःसांस्कृतिकमहत्त्वज्ञानम्। 4.वाल्मीकि-व्यास-कालिदास-भारवि-माघादिकवीनां साहित्यिकपरिचयावबोधश्चविद्यते । 5. अनेन छात्राः काव्यसर्जनायां प्रवृत्ताः भविष्यन्ति ।			
6.	Credit Value	06 Credit			
7.	Total Marks	Max. Marks: 25+75		Min. Passing Marks: 33	

Part B : Content of the Course		
Total numbers of Lectures (in hours per week): 3hours per week Total Lectures : 90 hours		
Unit	Topics	Number of Lectures
I	वाल्मीकिरामायणम् (सामान्यपरिचयः,रचनाकालः, सांस्कृतिकं महत्त्वम्, अद्यतनप्रासङ्गिकता च)	15

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

II	महाभारतम् (सामान्यपरिचयः,रचनाकालः,सांस्कृतिकं महत्त्वम्, अद्यतनप्रासङ्गिकता च)	15
III	रघुवंशमहाकाव्यम् (विषयवस्तुपरिचयः, प्रथमसर्गस्य पद्यव्याख्या)	15
IV	किरातार्जुनीयम् (कथावस्तुसमीक्षा , प्रथमसर्गस्य पद्यव्याख्या)	15
V	शिशुपालबधम् (महाकाव्यस्य सामान्यपरिचयः, प्रथमसर्गस्य 1-50 पद्यानां व्याख्या)	15
VI	महाकाव्यस्य लक्षणम्, उद्भवो विकासश्च। वाल्मीकि-वेदव्यास-कालिदास-भारवि-माघकवीनां परिचयः	15

Part C : Learning Resources

Text Books, Reference Books, Other Resources

Suggested Readings:

1. वाल्मीकिरामायणम् - महर्षिवाल्मीकिः, गीताप्रेस, गोरखपुरम्, उत्तरप्रदेशः

2. महाभारतम् - वेदव्यासः, गीताप्रेस,गोरखपुरम्, उत्तरप्रदेशः

3. रघुवंशमहाकाव्यम् - कालिदासः, मृत्संजीवनीटीकोपेतम्, चौखम्भा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी

4. किरातार्जुनीयम् - भारविः, घण्टापथटीकासहितम्, चौखम्भा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी

5. शिशुपालबधम् - माघः, सर्वङ्कषाव्याख्योपेतम्, चौखम्भा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी

6. साहित्यदर्पणम् - विश्वनाथः, विमलाव्याख्योपेतम्, मोतीलाल बनारसी दास, दिल्ली

7. संस्कृत साहित्य का समीक्षात्मक इतिहास – डॉ. कपिलदेव द्विवेदी, रामनारायणलाल विजयकुमार, 2 कटरा रोड, प्रयागराज

8. संस्कृत साहित्य का अभिनव इतिहास – डॉ. राधावल्लभ त्रिपाठी, विश्वविद्यालय प्रकाशन, वाराणसी

9. संस्कृतसाहित्येतिहासः, लोकमणिदाहाल, चौखम्भा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी

Suggested equivalent online courses:

Part D: Assessment and Evaluation (Theory)

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

Maximum Marks: 100 Continuous Comprehensive Evaluation (CCE): 25 University Exam (UE): 75 Time : 03:00 Hours		
Internal Assessment: Continuous Comprehensive Evaluation (CCE)	Class Test	15
	Assignment/Presentation	10
	Total	**25**
External Assessment: University Exam	Section (A) : Five objective Questions	05 x 01 = 05
	Section (B) : Five Short Questions (100 Words Each)	05x 04 = 20
	Section (C) : Two Long Questions (300 Words Each)	05 x 10 = 50
	Total	**75**

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

शास्त्रि-प्रथमवर्षम्

Shastri first year , Coure 1, Paper 1

Part A : Introduction

Program : Certificate	Class :	शास्त्रिप्रथमवर्षम् (बीए प्रथम वर्ष)	Year : 2021	Session : 2021-2022

1.	Course Code	Subject : व्याकरणशास्त्रम् V1-NVYA1T
2.	Course Title	प्राचीनभाषाविज्ञानं दर्शनञ्च
3.	Course Type (Core/Elective/Generic Elective/Vocational/...)	CORE 1 (प्रथमप्रश्नपत्रम्)
4.	Pre-requisite (If any)	इंटरमीडिएट/ द्वादशी /उत्तरमध्यमा / समकक्षपरीक्षोत्तीर्णविद्यार्थिन: पाठ्यक्रमेऽस्मिन् प्रवेशाय अर्हा: सन्ति । Students who have passed class 12th / equivalent examination can enter the course.
5.	Course Learning Outcomes (CLO)	• व्याकरणशास्त्रीयसामान्य-ज्ञानम्। • भाष्यपरम्परायाः परिज्ञानम्। • व्याकरणदर्शनस्य परिज्ञानम् • पारम्परिकविधिना वर्णोच्चारणप्रकाराणाम् अवगमनम्। • वैज्ञानिकविधिना उच्चारणप्रक्रियायाःज्ञानम्। • पारम्परिकशास्त्रार्थवाक्यार्थविधेः परिज्ञानम्। • विद्यार्थिनां भाषणकौशलस्य विकासः। • शास्त्रावगमनस्य कौशलविकासः। • तार्किकव्युत्पत्तेः परिज्ञानम्। • वैशेषिकपदार्थस्य सामान्यपरिचयः।
6.	Credit Value	06
7.	Total Marks	Max. Marks: 25+75 — Min. Passing Marks: 33

Part B : Content of the Course

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

Total numbers of Lectures (in hours per week): 3 hours per week Total Lectures : 90 hours		
Unit	Topics	Number of Lectures
I	भाष्यपरम्परा, लक्षणम् ,व्याकरणाध्ययनस्य प्रयोजनम् (महाभाष्यानुसारं पस्पशाह्निकस्य अध्ययनम्)	15
II	पारम्परिकवर्णसमाम्नायः (महाभाष्यानुसारं प्रत्याहाराह्निकस्य अध्ययनम्, प्रत्याहारस्य प्रयोजनम्)	15
III	वृद्धिरादैच् (महाभाष्यानुसारं तृतीयाह्निकस्य अध्ययनम्)	15
IV	इको गुणवृद्धी (महाभाष्यानुसारं तृतीयाह्निकस्य अध्ययनम्)	15
V	तर्कसङ्ग्रहः (आदितः प्रत्यक्षखण्डं यावत्)	15
VI	तर्कसङ्ग्रहः (सान्तः) (अनुमानखण्डतः ग्रन्थान्तो भागः)	15

Part C : Learning Resources

Text Books, Reference Books, Other Resources

Suggested Readings :

सन्दर्भ -ग्रन्थ:

1. व्याकरणमहाभाष्यम् – व्याख्याकारः आचार्यमधुसूदनमिश्रः, चौखम्भासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी (उ.प्र)
2. व्याकरणमहाभाष्यम् – व्याख्याकारः आचार्य -चारुदेव -शास्त्री ,मोतीलाल बनारसी दास, वाराणसी (उ.प्र)
3. व्याकरणमहाभाष्यम् – सम्पादकः गुरु प्रसाद शास्त्री , चौखम्भासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी (उ.प्र)
4. तर्कसङ्ग्रहः - व्याख्याकारः - गोविन्दाचार्यः , चौखम्भासुरभारतीप्रकाशन, वाराणसी (उ.प्र))
5. तर्कसङ्ग्रहः(विद्याधरी)- व्याख्याकारः - देवदत्तपाटिलः , समर्थ मिडिया सेण्टर (गोवा)
6. व्याकरण शास्त्र का इतिहास - लेखकः युधिष्ठर - मीमांसकः , रामलाल कपूर ट्रस्ट, बहालगढ,सोनिपत (हरियाणा)

30/5/24

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

Suggested equivalent online courses:
शास्त्री - केन्द्रीय-संस्कृत-विश्वविद्यालयः, नवदेहली

Part D: Assessment and Evaluation (Theory)

Maximum Marks: 100
Continuous Comprehensive Evaluation (CCE): 25
University Exam (UE): 75
Time : 03:00 Hours

Internal Assessment: Continuous Comprehensive Evaluation (CCE)	Class Test	15
	Assignment/Presentation	10
	Total	25
External Assessment: University Exam	Section (A) : Five objective Questions	05 x 01 = 05
	Section (B) : Five Short Questions (100 Words Each)	05x 04 = 20
	Section (C) : Five Long Questions (200 Words Each)	05 x 10 = 50
	Total	75

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

Part A : Introduction					
Program : Certificate Course		Class :	शास्त्रिप्रथमवर्षम् (बीए प्रथम वर्ष)	Year : 2021	Session : 2021-2022
1.	Course Code: V1-FJYO1T	Subject : फलितज्योतिषम्			
2.	Course Title	जातकं प्रश्नशास्त्रञ्च			
3.	Course Type (Core/Elective/Generic Elective/Vocational/...)	कोर 1 (प्रथमप्रश्नपत्रम्)			
4.	Pre-requisite (If any)	अस्मिन् पाठ्यक्रमे उत्तरमध्यमा/12शी अथवा समकक्षपरीक्षोत्तीर्णः प्रवेशार्हः			
5.	Course Learning Outcomes (CLO)	1. ज्योतिषस्य जातकभागस्याध्ययनं राशिग्रहनक्षत्राणां स्वरूपबोधनं च कर्तुं प्रभविष्यति। 2. प्रश्नशास्त्रस्य परिज्ञानं कर्तुं प्रभविष्यति। 3. ज्योतिषशास्त्रस्य प्रारम्भिकज्ञानं जन्मकुण्डलीनां समुचितविश्लेषणं कर्तुं समर्थः भविष्यति। 4. जन्मकुण्डल्यावलोकनं कृत्वा शुभाशुभयोगानां अरिष्टानां चाध्ययनं कर्तुं शक्ष्यति। 5. कार्यसिद्धिः रोगादिपरिज्ञानं गर्भरक्षणं वृष्ट्यादिव्यावहारिकविषयाणां च ज्योतिषशास्त्रदृष्ट्या विश्लेषणं कर्तुं शक्ष्यति। 6. समाजोपयोगिविषयाणां प्रयोगेण छात्रः आजीविकोपार्जनमपि कर्तुं शक्ष्यति।			
6.	Credit Value	06			
7.	Total Marks	Max. Marks: 25+75			Min. Passing Marks: 33
Part B : Content of the Course					
Total numbers of Lectures (in hours per week): 3 hours per week Total Lectures : 90 hours					

30/5/2021

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

Unit	Topics	Number of Lectures
I	लघुजातकस्य 1 - 5 अध्यायाः • राशिप्रभेदाध्यायः - ग्रन्थप्रयोजनम्, कालपुरुषस्याङ्गविभागः, राशीनां वर्णः, पुंस्त्रीसंज्ञाज्ञानम्, दिशाज्ञानम्, अधिपतयः, षड्वर्गम्, द्विपदादिसंज्ञाज्ञानम्, राशिबलम्, भावानां सञ्ज्ञाः, उदयप्रकारः, ग्रहाणामुच्चनीचादिराशयः • ग्रहभेदाध्यायः - ग्रहाणाम्-आत्मादिविभागाः, शुभाशुभत्वम्, ब्राह्मणादिवर्णविचारः, स्थानादिषड्विधं ग्रहबलम्, • ग्रहमैत्रीविवेकाध्यायः - नैसर्गिक-तात्कालिक-पञ्चधात्रिविधात्मिका मैत्रीविचारः • ग्रहस्वरूपाध्यायः - सूर्यादिग्रहाणां स्वरूपम्, प्रयोजनम् • गर्भाधानाध्यायः- गर्भकारक-नाशकयोगाः, प्रतिमासे गर्भस्वरूपम्, यमलजात्यादियोगाः	15
II	लघुजातकस्य 6 – 10 अध्यायाः • सूतिकाध्यायः - ग्रहाणां सत्त्वादिगुणानि, सूतिकागृहस्वरूपादिज्ञानम्, • अरिष्टाध्यायः - विविधारिष्टयोगाः • अरिष्टभङ्गाध्यायः - अरिष्टभङ्गविचारः • आयुर्दायाध्यायः - आयुर्दायनियमाः • दशान्तर्दशाध्यायः - दशाप्रमाणम्, दशाफलम्, अन्तर्दशासाधनम्	15
III	लघुजातकस्य 11 अध्यायतः समाप्तिपर्यन्तम् • अष्टकवर्गाध्यायः - अष्टकवर्गः फलनिरूपणञ्च • प्रकीर्णाध्यायः - अनफादियोगाः, प्रव्रज्यायोगाः, भावफलानि, राजयोगाश्च • नाभसयोगाध्यायः - आश्रय-दलयोग-आकृति-सङ्ख्याभेदेन रज्ज्वादि द्वात्रिंशत्-योगाः • स्त्रीजातकाध्यायः - स्त्रीजातके ब्रह्मवादिन्यादिशुभाशुभयोगाः • निर्णयाध्यायः - मृत्युकारकज्ञानम्, मोक्षयोगाः • नष्टजातकाध्यायः - नक्षत्रमासादीनाम् आनयनम्	15

30/5/2021

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

IV	षट्पञ्चाशिकायाः 1 - 4 अध्यायाः • होराध्यायः - प्रश्नशास्त्रस्यनियमाः, कार्यसिद्धिविचारः • गमागमोध्यायः - गमागम-शत्रुनिवृत्यादिविचारः • जयपराजयोध्यायः - जय-पराजयज्ञानम्, सन्धिविरोधविचारः • शुभाशुभलक्षणाध्यायः - सर्वार्थसिद्धियोगः, लाभालाभविचारः	15
V	षट्पञ्चाशिकायाः 5 अध्यायतःसमाप्तिपर्यन्तम् • प्रवासचिन्ताध्यायः – प्रवासयः अवस्थाविचारः • नष्टप्राप्तिरध्यायः - चौरादिविचारः • मिश्रकाध्यायः - गर्भविचारः, वर्षाचिन्ता, विवाहचिन्ता, रोगविचारः	15
VI	फलित-प्रश्नशास्त्रयोः व्यावहारिकमध्ययनम् - • वराहमिहिरपृथुयशसोः परिचयः, • लघुजातक-षट्पञ्चाशिका-ग्रन्थयोः वैशिष्ट्यम् • उदाहरणपुरस्सरं लग्नकुण्डली-प्रश्नकुण्डलीविवेचनम् • राजयोग-वर्षाप्रश्नादिविचारः	15

Part C : Learning Resources

Text Books, Reference Books, Other Resources

Suggested Readings: (सन्दर्भ ग्रन्था:)

1. लघुजातकम्- पं.कमलाकान्तपाण्डेय, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशनम्, वाराणसी
2. लघुजातकम्- वराहमिहिर, सम्पा. डॉ. ब्रह्मानन्द त्रिपाठी- चौखम्भा सुरभारती प्रकाशन वाराणसी, 2008
3. षट्पञ्चाशिका- पृथुयशा- टीका.- गुरुप्रसादगौड, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी
4. षट्पञ्चाशिका- पृथुयशा- टीका. भोजराज द्विवेदी, लेखराज द्विवेदी, रंजन पब्लिकरशन, दिल्ली, 2001
5. षट्पञ्चाशिका- पृथुयशा- टीका. सुरेशचन्द्र मिश्र, रंजन पब्लिकरशन, दिल्ली, 2007
6. दैवज्ञवल्लभा- वराहमिहिर- सम्पा. शुकदेव चतुर्वेदी, रंजन पब्लिकेशन, दिल्ली, 2002
7. भुवनदीपक- पद्मप्रभसूरि- सम्पा. चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी, 2011
8. सारावली- कल्याण वर्मा- टीका. मुरलीधर चतुर्वेदी- मोतीलाल बनारसीदास, वाराणसी, 2003
9. बृहज्जातक-वराहमिहिर, सम्पा. अमितकुमार शुक्ल- श्री ठाकुरप्रसाद पुस्तक भण्डार, वाराणसी, 2009
10. जन्मपत्री रचना विज्ञान- सम्पा. प्रो. मनमोहन उपाध्याय- महर्षि पाणिनि संस्कृत एवं वैदिक विश्वविद्यालय, उज्जैन, 2020

30/5/2021

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

11. बृहत्पराशरहोराशास्त्रम्- सुरेशचन्द्र मिश्र- रंजन पब्लिकेशन, दिल्ली, 2005
12. योगचिन्तामणि एवं व्यवहार ज्योतिष- डाॅ राजेश्वरशास्त्री मुसलगाँवकर, पं राजशेखरशास्त्री मुसलगाँवकर- चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी, 2011

Suggested equivalent online courses:

Part D: Assessment and Evaluation (Theory)

Maximum Marks: 100
Continuous Comprehensive Evaluation (CCE): 25
University Exam (UE): 75
Time : 03:00 Hours

Internal Assessment: Continuous Comprehensive Evaluation (CCE)	Class Test	15
	Assignment/Presentation	10
	Total	25
External Assessment: University Exam	Section (A) : Five objective Questions	05 x 01 = 05
	Section (B) : Five Short Questions (100 Words Each)	05x 04 = 20
	Section (C) : Five Long Questions (200 Words Each)	05 x 10 = 50
	Total	75

30/5/2021

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

Shastri (B.A.) 1 Year - Core 1, Paper - 1			
Part A Introduction			
Programe: Certificate	Class: Shastri (B.A.)	Year : 1st	Session : 2021-2022
Subject : Siddhant Jyotish (सिद्धान्त ज्योतिष)			

1	Course Code :	V1-SJYO1T	
2	Course Title :	REKHA GANITAM & GOL GANITAM (रेखागणितम् गोलगणितञ्च)	
3	Course Type (Core Course/ Elective/Generic Elective/ Vocational/......)	CORE - 1 (Ist Paper)	
4	Pre-requisite (if any)	• उत्तरमध्यमा/प्राक्शास्त्री/इंटरमीडिएट(12th) अथवा समकक्षपरीक्षोत्तीर्णविद्यार्थिनः पाठ्यक्रमेस्मिन् प्रवेष्टुमर्हाः। • Any student who have passed Uttar-Madhyama/Prak-Shastri/ Intermediate(12th) or Equivalent Examination from the recognised institute are eligible to Enter the Course.	
5	Course Learning outcomes (CLO)	1. रेखागणितस्य परिज्ञानं कर्तुं प्रभविष्यति 2. रेखागणितसाधने सक्षमो भविष्यति । 3. क्षेत्रव्यवहारे नैपुण्यमागमिष्यति । 4. गोलज्ञाने दक्षो भविष्यति । 5. ग्रहगोल-खगोल-भगोलानां व्यावहारिकं ज्ञानं सम्पादयिष्यति । 6. समाजोपयोगिविषयाणां प्रयोगेण छात्रः आजीविकोपार्जनमपि कर्तुं शक्ष्यति ।	
6	Credit Value	6	
7	Total Marks:	Max. Marks : 25+75	Min. Passing Marks: 10+30

Part B – Content of the Course
Total No. of Lectures – Tutorials - Practical (in hours per week) : L-T-P : 3 Hours per

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

week		
Total Lectures : 90 Hours		
Total No. of Lectures = 90		
Unit	Topics	No. of Lectures
I	**रेखागणितस्य प्रथमद्वितीयाध्यायौ -** रेखागणितीयपरिभाषाः, अभीष्टरेखोपरि समभुज-त्रिभुजः, अभीष्टरेखाखण्डम्, कोणसम्मुखभुजा, आधारप्रान्तलग्नभुजौ, अभीष्टकोणस्य तुल्यखण्डद्वयम्, अभीष्टरेखायाः समानं खण्डद्वयम्, अभीष्टरेखायां लम्बः, निर्दिष्टरेखयोः घातयोगः, रेखयोः खण्डवर्गः ।	15
II	**रेखागणितस्य तृतीयाध्यायः -** परिभाषाः, अभीष्ट वृत्तस्य केन्द्रम्, परिधौ बिन्दुद्वयगामिनी रेखा, वृत्तस्य केन्द्रगामिनी रेखा, एकस्मिन् चापाधारे द्विगुणः केन्द्र कोणः, वृत्ते एकचापान्तर्गतकोणाः ।	15
III	**रेखागणितस्य चतुर्थोऽध्यायः -** परिभाषाः, वृत्तस्य व्यासाल्परेखा तुल्या जीवा, वृत्तान्तार्गतं त्रिभुजकोणसमं त्रिभुजम्, वृत्तान्तार्गतं समकोण-भुजं पञ्चभुजम्, वृत्तोपरि समभुजकोणकं पञ्चभुजम् ।	15
IV	**गोल परिभाषा -** गोलानां परिभाषाः, भूगोलस्वरूपम्, लघुवृत्तानि, महद्वृत्तानि, लङ्कादेश-रेखादेशाः, मध्यम-स्पष्टभूपरिधिः, देशान्तरम्, स्वस्तिकं खमध्यं वा, नाड़ीवृत्तम्, क्रान्तिवृत्तम्, अहोरात्रवृत्तम्, ध्रुवस्थानम्, कदम्बस्थानम्, नतांशाः, उन्नतांशाः, क्रान्तिः, परमक्रान्तिः,अक्षांशाः, विमण्डलम्, दृग्वृत्तम्।	15
V	**गोल परिभाषा -** दृक्क्षेपवृत्तम्, क्रान्तिज्या, दिगंशः,अग्रा, क्रान्त्यंशाः, हृतिः, इष्टहृतिः, तद्धृतिः, पूर्वापरवृत्तम्, याम्योतरवृत्तम्, उदयास्तसूत्रम्, लङ्कोदयासवः, शरः, पातः,नतिः, लम्बनम्, प्रथम-चतुर्थ-सप्तम-दशमस्थानानि, अक्षक्षेत्राणि ।	15
VI	विविधत्रिभुजक्षेत्रणां प्रयोगः, गोलीयरैखिकव्यवहारप्रयोगः, विविधरेखाक्षेत्राणि, वृत्तीयरेखाक्षेत्राणां व्यवहारप्रयोगः, भूगोल-खगोल-भगोलानां प्रत्यक्ष दर्शनेन परिज्ञानम्, विविधानां खगोलीयक्षेत्राणां प्रयोगिकं ज्ञानम् रेखाङ्कनं च ।	
Part C – Learning Resources		
Text Books, Reference Books, Other resources		

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

Suggested Readings: -

1. रेखागणितम्1-4अध्यायाः, डॉ. नागेन्द्रपाण्डेयः, चौखम्भासंस्कृतसंस्थानम्, वाराणसी।
2. गोल परिभाषा, सीताराम झा(डॉ. कमलाकांत पाण्डेय), शारदा प्रकाशन वाराणसी।
3. गोल परिभाषा, कामेश्वर उपाध्याय, चौखम्भासंस्कृतसंस्थानम्,वाराणसी।
4. गोल परिभाषा, डॉ. हंसधर झा, जगदीश संस्कृत पुस्तकालय, जयपुर, (राजस्थान)।
5. गोल परिभाषा, गणपति लाल शर्मा, हंसा प्रकाशन, जयपुर, (राजस्थान) ।

Suggested equivalent online course: https://epgp.inflibnet.ac.in/Home/ViewSubject?catid=1245 [Paper (P 15), Module (M 1 to 18)]

Part D: Assessment and Evaluation (Theory)		
Maximum Marks: 100 Continuous Comprehensive Evaluation (CCE): 25 University Exam (UE): 75 Time : 03:00 Hours		
Internal Assessment: Continuous Comprehensive Evaluation (CCE)	Class Test	15
	Assignment/Presentation	10
	Total	25
External Assessment: University Exam	Section (A) : Five objective Questions	05 x 01 = 05
	Section (B) : Five Short Questions (100 Words Each)	05x 04 = 20
	Section (C) : Five Long Questions (200 Words Each)	05 x 10 = 50
	Total	75

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

Part A : Introduction					
Program : Certificate Course	**Class :**	शास्त्रिप्रथमवर्षम्	**Year : 2021**	**Session : 2021-2022**	

1.	**Course Code : V1-SYAJ1T**	Subject : शुक्लयजुर्वेद:	
2.	**Course Title**	वेददीपभाष्यं, याज्ञवल्क्यशिक्षा ग्रहशान्तिपद्धतिश्च	
3.	**Course Type (Core/Elective/Generic Elective/Vocational/...)**	कोर 1 (प्रथमप्रश्नपत्रम्)	
4.	**Pre-requisite (If any)**	अस्मिन् पाठ्यक्रमे उत्तरमध्यमा/12 अथवा समकक्षपरीक्षोत्तीर्णः प्रवेशार्हः।	
5.	**Course Learning Outcomes (CLO)**	अध्ययनस्य लाभा: - छात्र: प्रश्नपत्रस्याध्ययनानन्तरम् अधोलिखितयोग्यतां प्राप्स्यति - • वेदमन्त्रमुच्चारयितुं प्रभविष्यति। • मन्त्रभाष्यमधीत्य तत्र विज्ञापितविषये ज्ञास्यति। • मन्त्रोच्चारणप्रसंगस्य विधिं ज्ञास्यति। • प्राथमिकपूजनप्रक्रियामधीत्य पूजनकर्मसम्पादयितुं क्षम: भविष्यति। • सस्वरमन्त्रोच्चारणं कर्तुं प्रभविष्यति। • मन्त्राणामुचितविनियोगं विज्ञाय सम्यक्तया अर्थं प्रतिपादयिष्यति। • सामान्यरीत्या पूजनादिकर्मणि विधिं सम्पाद्य धनार्जनं कर्तुं प्रभविष्यति।	
6.	**Credit Value**	**06**	
7.	**Total Marks**	**Max. Marks: 25+75**	**Min. Passing Marks: 33**

Part B : Content of the Course

Total numbers of Lectures (in hours per week): 3 hours per week
Total Lectures : 90 hours

Unit	Topics	Number of Lectures
I	सस्वरसवेददीपभाष्यशुक्लयजुर्वेदसंहिताया: प्रथमोऽध्याय:	15
II	सस्वरसवेददीपभाष्यशुक्लयजुर्वेदसंहिताया: द्वितीयोऽध्याय:	15
III	सस्वरसवेददीपभाष्यशुक्लयजुर्वेदसंहिताया: तृतीयोऽध्याय:	15
IV	याज्ञवल्क्यशिक्षा(पूर्वार्द्धम्)	15

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

V	याज्ञवल्क्यशिक्षा(उत्तरार्द्धम्)	15
VI	ग्रहशान्तिपद्धतिप्रयोग:	15

Part C : Learning Resources

Text Books, Reference Books, Other Resources

सन्दर्भ-ग्रन्था:

1. शुक्लयजुर्वेदसंहिता, वेणीराम शर्मा गौड, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी
2. शुक्लयजुर्वेदसंहिता, समहीधरभाष्यम्, मोतीलाल बनारसीदास, नई दिल्ली
3. ग्रहशान्तिपद्धति, वायुनन्दन मिश्र, मास्टर खेलाडीलाल प्रकाशन, वाराणसी
4. याज्ञवल्क्य शिक्षा, हरिराम मिश्र, विद्यानिधि प्रकाशन, नई दिल्ली
5. याज्ञवल्क्य शिक्षा, चौखम्बा संस्कृत पुस्तकालय, वाराणसी
6. पौरोहित्य कर्म प्रशिक्षक, सच्चिदानन्द पाठक, उत्तरप्रदेश संस्कृत संस्थान, लखनऊ

अन्तर्जालसंकेत:

1. http://vedicheritage.gov.in/

Suggested equivalent online courses:

Part D: Assessment and Evaluation (Theory)

Maximum Marks: 100
Continuous Comprehensive Evaluation (CCE): 25
University Exam (UE): 75
Time : 03:00 Hours

Internal Assessment: Continuous Comprehensive Evaluation (CCE)	Class Test	15
	Assignment/Presentation	10
	Total	**25**
External Assessment: University Exam	Section (A) : Five objective Questions	05 x 01 = 05
	Section (B) : Five Short Questions (100 Words Each)	05x 04 = 20
	Section (C) : Five Long Questions (200 Words Each)	05 x 10 = 50
	Total	**75**

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

Part A : Introduction					
Program : certificate course		Class :	शास्त्रिप्रथमवर्षम् (बीए प्रथम वर्ष)	Year : 2021	Session : 2021-2022
1.	Course Code	Subject : न्यायशास्त्रम् V1-NSHA1T			
2.	Course Title	न्यायशास्त्रद्वारम्			
3.	Course Type (Core/Elective/Generic Elective/Vocational/...)	कोर 1 (प्रथमप्रश्नपत्रम्)			
4.	Pre-requisite (If any)	अस्मिन् पाठ्यक्रमे उत्तरमध्यमा/12शी अथवा समकक्षपरीक्षोत्तीर्णः प्रवेशार्हः			
5.	Course Learning Outcomes (CLO)	• न्यायवैशेषिकदर्शनस्य परिज्ञानम्। • शास्त्रीयपद्धत्या पदार्थविवेचनम्। • व्युत्पत्तिविकासः। • दर्शनशास्त्रस्य सामान्य -परिचयः। • शास्त्रावगमनस्य सामर्थ्यविकासः।			
6.	Credit Value	06			
7.	Total Marks	Max. Marks: 25+75			Min. Passing Marks: 33

Part B : Content of the Course		
Total numbers of Lectures (in hours per week): 3 hours per week Total Lectures : 90 hours		
Unit	Topics	Number of Lectures
I	पदार्थसमुद्देशप्रकरणम् (विद्याधरीव्याख्यायुतं तर्कसङ्ग्रहानुसारम्)	15

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

II	गुणसमुद्देशप्रकरणम् (विद्याधरीव्याख्यायुतं तर्कसङ्ग्रहानुसारम्)	15
III	प्रत्यक्षानुमानप्रकरणे (विद्याधरीव्याख्यायुतं तर्कसङ्ग्रहानुसारम्)	15
IV	उपमानप्रमाणम् (विद्याधरीव्याख्यायुतं तर्कसङ्ग्रहानुसारम्)	15
V	शब्दप्रमाणम् (विद्याधरीव्याख्यायुतं तर्कसङ्ग्रहानुसारम्)	15
VI	न्यायवैशेषिकदर्शनस्य विवेचनम् (न्यायशास्त्रीयपारिभाषिकपदावलिविचारः)	15

Part C : Learning Resources

Text Books, Reference Books, Other Resources

Suggested Readings: (सन्दर्भग्रन्थाः)

1. तर्कसंग्रहः - अन्नम्भट्टः - चौखम्भा-सुरभारती -सुरभारती , प्रकाशनम्, वाराणसी (उ.प्र.)
2. तर्कसंग्रहः दीपिकाव्याख्या -- अन्नम्भट्टः -मोतीलाल बनारसी दास वाराणसी (उ.प्र.)
3. विद्याधरी - श्रीदेवदत्त- पाटिलः - समर्थ मिडिया सेंटर , पुणे
4. न्यायकोशः - भीमाचार्यः- चौखम्भा-सुरभारती -सुरभारती , प्रकाशनम्, वाराणसी (उ.प्र.)
5. पारिभाषिकपदार्थसङ्ग्रहः - श्रीविजयशर्मा, भारतीय विद्याभवन, वाराणसी, (उ.प्र)
6. न्यायशास्त्र का इतिहास -डॉ ब्रह्ममित्र अवस्थी - इन्दु - प्रकाशन , दिल्ली

Suggested equivalent online courses:
शास्त्री , प्रथम वर्ष, न्यायवैशेषिकविषयः

Part D: Assessment and Evaluation (Theory)

Maximum Marks: 100
Continuous Comprehensive Evaluation (CCE): 25
University Exam (UE): 75
Time : 03:00 Hours

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

Internal Assessment: Continuous Comprehensive Evaluation (CCE)	Class Test	15
	Assignment/Presentation	10
	Total	25
External Assessment: University Exam	Section (A) : Five objective Questions	05 x 01 = 05
	Section (B) : Five Short Questions (100 Words Each)	05x 04 = 20
	Section (C) : Five Long Questions (200 Words Each)	05 x 10 = 50
	Total	75

30/5/21

Dr. Vandana Tripathi
Professor, Dept. of Sanskrit
Govt. Girls P.G. College, Ujjain, M.P.

सैद्धांतिक प्रश्नपत्र के पाठ्यक्रम हेतु प्रारूप

भाग अ - परिचय			
कार्यक्रम: प्रमाण पत्र	कक्षा : बी.ए. प्रथम वर्ष	वर्ष: 2021	सत्र: 2021-22
विषय: संस्कृत			

1	पाठ्यक्रम का कोड	**A1-SANS2G**
2	पाठ्यक्रम का शीर्षक	**कर्मकाण्ड विधान (प्रश्न पत्र 2)**
3	पाठ्यक्रम का प्रकार :(कोर कोर्स/इलेक्टिव/जेनेरिक इलेक्टिव/वोकेशनल/.....)	[illegible] इलेक्टिव
4	पूर्वपिक्षा (Prerequisite) (यदि कोई हो)	इस कोर्स का अध्ययन करने के लिए, छात्र ने विषय .... अध्ययन कक्षा/12वीं/प्रमाण पत्र/डिप्लोमा में किया हो। ...... इस पाठ्यक्रम को निम्नलिखित विषयों के छात्रों द्वारा एक वैकल्पिक विषय के रूप में चुना जा सकता है:- सभी के लिए उपलब्ध **(Open For all)**
5	पाठ्यक्रम अध्ययन की परिलब्धियां (कोर्स लर्निंग आउटकम) **(CLO)**	1. आत्म कल्याण एवं समाज कल्याण तथा जीविकोपार्जन में सहायक। 2. कर्मकाण्ड विधान के शास्त्रीय और वैज्ञानिक आधार से अवगत कराना। 3. भारतीय धर्म और संस्कृति में सहायक। 4. पौरोहित्य कर्म के लिये योग्य पुरोहितों का निर्माण करना। 5. सामाजिक समरसता में सहायक कर्मकाण्ड एवं यज्ञानुष्ठान के माध्यम से विभिन्न देवी देवताओं के स्वरूप ओर महिमा से छात्रों को अवगत कराना। 6. पौराणिक आख्यानों के माध्यम से देवप्रतिमा स्वरूप का ज्ञान कराना 7. धार्मिक अनुष्ठान हेतु छात्रों को निष्णात करना। 8. पौरोहित्य कर्म प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना की प्रेरणा। 9. छात्रों को आत्मनिर्भर बनने में सहायक।
6	क्रेडिट मान	**04**
7	कुल अंक	अधिकतम अंक: 25+75 ; न्यूनतम उत्तीर्ण अंक: 33

भाग ब- पाठ्यक्रम की विषयवस्तु

व्याख्यान की कुल संख्या-ट्यूटोरियल- प्रायोगिक (प्रति सप्ताह घंटे में): **L-T-P: 02**

इकाई	विषय	व्याख्यान की संख्या
I	(अ) कर्मकाण्ड परिचय- कर्मकाण्ड का परिचय तथा महत्व एवं शास्त्रीय व वैज्ञानिक आधार, पंचांग परिचय (ब) पूजन विधि- स्वस्ति वाचन एवं गणेश अम्बिका पूजन	**12**
II	पूजन प्रकार-प्रतिज्ञा संकल्प, षोडशोपचार पूजन	**12**
III	विविध मण्डल-नवग्रह मातृका, क्षेत्रपाल, योगिनी आदि विविध मण्डल का निर्माण व पूजन	**12**
IV	देव स्थापना-नान्दी श्राद्ध और ग्रहवास्तुपूजन, देवप्रतिष्ठा	**12**

Prof. K. B. Pande
28.5.21

V	पूजन एवं पाठ विधि-सत्यनारायण कथा विधि और पूजन, दीपावली पूजन, दुर्गासप्तशती पाठ विधि, मूलनक्षत्र शांति, और भूमि पूजन, महामृत्युंजय अनुष्ठान विधि, नवग्रहशांति पूजन, धार्मिक ग्रंथ प्रवचन कला।	12

सार बिंदु (की वर्ड)/टैग: कर्मकाण्ड, स्वस्तिवाचन, मण्डल, आत्मनिर्भर, प्राणप्रतिष्ठा

भाग स- अनुशंसित अध्ययन संसाधन

पाठ्य पुस्तकें, संदर्भ पुस्तकें, अन्य संसाधन

पाठ्य पुस्तक पौरोहित्य कर्म प्रशिक्षक- संपादक पाठक डा. सचिदानंद, प्रकाशक-उत्तरप्रदेश संस्कृत संस्थान लखनऊ

अनुशंसित सहायक पुस्तकें /ग्रन्थ/अन्य पाठ्य संसाधन/पाठ्य सामग्री:

1. खेमका राधेश्याम, "संस्कार प्रकाश"- गीताप्रेस गोरखपुर 2018
2. गौड पं. अशोक कुमार, "सर्वदेव प्रतिष्ठा महोदधि", चौखंभा, सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी 2014
3. मिश्र श्रीराम भवन एवं श्री लाल बिहारी जी, "नित्यकर्म पूजा प्रकाश"- सम्पादक-गीताप्रेस गोरखपुर 1998
4. शास्त्री पं. श्री रामनारायण दत्त जी, "दुर्गासप्तशती"-गीताप्रेस गोरखपुर।
5. दवे कैलाश चंद्र, "स्मार्त यज्ञदीपिका"- चौखंभा संस्कृत संस्थान वाराणसी 2013
6. पंचानन माधवाचार्य शास्त्री, "धर्म दिग्दर्शन (क्यों)"- प्रकाशक- श्रीधाम माधवविद्या भवन पुरानी गुप्ता कालोनी दिल्ली 1999
7. गौड़ वैणीराम शर्मा, "ग्रहशांति पद्धति", श्री ठाकुर प्रसाद पुस्तक भण्डार वाराणसी 2000
8. गोयंदका जयप्रकाश जी, "सत्यनारायण व्रतकथा"-प्रकाशक- गीता प्रेस गोरखपुर 2003
9. त्रिपाठी रामदास, "पौरोहित्यकर्मपद्धति", मोतीलाल बनारसीदास, वाराणसी 2012-13
10. पाठक डा. सच्चिदानंद, "पौरोहित्य कर्म प्रशिक्षक", प्रकाशक उत्तरप्रदेश संस्कृत संस्थान, लखनऊ
11. पाण्डेय डा. राजबली, "हिन्दू संस्कार"- चौखंभा, सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी 1980

अनुशंसित डिजिटल प्लेटफॉर्म वेब लिंक- ई-सोर्सेस, ईपीजी पाठशाला संस्कृत, ई-पुस्तकालय संस्कृत, विकीपीडिया, ज्ञानगंगा, केन्द्रीय भारतीय भाषा संस्थान मैसूर, swayam.gov.in

अनुशंसित समकक्ष ऑनलाइन पाठ्यक्रम:- शास्त्री

केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय नई दिल्ली, श्री लाल बहादुर शास्त्री संस्कृत केन्द्रीय विश्वविद्यालय नई दिल्ली, केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय तिरूपति, IGNOU BAG (Sanskrit) Study Material, B.A. Sanskrit Kota Vishwavidyalaya, Kota

भाग द - अनुशंसित मूल्यांकन विधियां:

अनुशंसित सतत मूल्यांकन विधियां: लिखित परीक्षा, सतत आन्तरिक मूल्याङ्कन, साक्षात्कार विधि, वाग्व्यवहार विधि, वस्तुनिष्ठ प्रश्न, लघुउत्तरीय प्रश्न निर्माण

अधिकतम अंक: 100

सतत व्यापक मूल्यांकन (CCE) अंक : 25 विश्वविद्यालयीन परीक्षा (UE) अंक: 75

आंतरिक मूल्यांकन: सतत व्यापक मूल्यांकन (CCE):	क्लास टेस्ट असाइनमेंट/ प्रस्तुतीकरण (प्रेजेंटेशन)	15 10 कुल अंक **:25**
आकलन : विश्वविद्यालयीन परीक्षा: समय- 02.00 घंटे	अनुभाग (अ): तीन अति लघु प्रश्न (प्रत्येक **50** शब्द) अनुभाग (ब): चार लघु प्रश्न (प्रत्येक **200**शब्द) अनुभाग (स): दो दीर्घ उत्तरीय प्रश्न (प्रत्येक **500** शब्द)	03 x 03 = 09 04 x 09 = 36 02 x 15 = 30 कुल अंक **75**

कोई टिप्पणी/सुझाव:

Prof. K.B. Panda
29.5.21